B. P. HASDEU

O P E R E

IV

Ediție critică de
STANCU ILIN
și
I. OPRIȘAN

DRAMATURGIA

ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU"
București • 2003

II 699008

Redactor: DACIANA VLĂDOIU
Tehnoredactor: VASILE CIUCĂ

CARTEA A APĂRUT CU SPRIJINUL
MINISTERULUI CULTURII ŞI AL CULTELOR

ISBN 973-7934-07-5

DIN VOLUME

RĂZVAN ŞI VIDRA

POEMĂ DRAMATICĂ ÎN CINCI CÂNTURI

Mărirea deşartă şi iubirea de argint, acestea sunt neşte neputinţe iuţi ale sufletului...

MITROP. TEOFIL, *Cazania*, 1644

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

DEDICAŢIUNE

Soţiei mele
IULIA PETRICEICU-HASDEU

Cumplita sărăcie ş-invidia vicleană
Dantau în jurul meu:
În inimă durere, şi-o lacrimă pe geană,
Şi-n piept suspinul greu!

Tu însă, ca o lampă rămasă mângâiere
Când faclele s-au stins,
Cu-o rază de iubire sorbeai acea durere,
Secai amarul plâns!

Suspinul singur numai îmi sta mereu în cale:
Oftam fără să voiesc,
Ca umbrele, ce-n faţa luminei matinale
De noapte ne-amintesc!

În zilele acelea de sumbră poezie,
Cu-o mână-n mâna ta,
Am scris această dramă, ce-n viaţă-mi o să fie
Ca floarea „nu m-uita"!

În stalactit se-ncheagă o undă, picurată
P-o stâncă nencetat:
Aşa oftarea-mi lungă aice-i închegată
Suspin cristalizat!

Mânia mizantroapă a omului în goană,
Sarcasmul infernal,

Le vezi în astă carte, înfipte-ntr-o icoană
Cu vârful de pumnal!

Şi cui să-nchin eu oare, când timpul se răzbună,
Ecoul amorţit
Din nemilosul viscol pe care împreună
Atunci l-am resimţit?

O tu, ce chiar suspinul îl împărţeai cu mine,
Făcându-l mai uşor:
Tăiai oftarea-ntreagă în două mici suspine,
Unite prin amor!...

B.P.H.

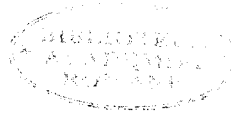

CÂNTUL I

UN ROB PENTR-UN GALBEN

„În Moldova au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără judeţ, fără vină, şi fără samă. Singuri cei mari judecători, singuri pârâşi şi singuri plinitori legii. Şi de acest obicei Moldova nu scapă..."

URECHE, sub anul 1564

FEŢELE:

RĂZVAN, ţigan dezrobit
SBIEREA, boier bătrân
TĂNASE, cerşitor
BAŞOTĂ, mare vătav
DASCĂLUL
TÂRGOVEAŢA I
TÂRGOVEAŢA II
TÂRGOVEAŢA III
TÂRGOVEAŢA IV
TÂRGOVEŢUL I
TÂRGOVEŢUL II
TÂRGOVEŢUL III
FATA I
FATA II
SLUJITORII de la vătăvie

O piaţă în Iaşi, în fund o biserică, mai încoace o piatră, în laturi case.

TĂNASE
(şezând pe piatră)

Miluieşte-mă, jupâne! Dumnezeu va da-nzecit
Sufletelor ce se-ndură de-un sărman nenorocit!

SBIEREA
(oprindu-se în drum)

Cum? Ce spui? La sută mia? O camătă minunată!
De-ar fi astfel, toată starea-mi eu ți-aș da-o chiar îndată...
Să știi însă că dând una, n-o mai vezi, n-o mai găsești...

TĂNASE
(sculându-se)

Miluiește-mă, jupâne, cu ce singur socotești!
Ș-un bănuț o să-mi ajungă... Iată, de trei zile-n gură
N-am luat un pic de pâine, n-am avut o fărmitură...

SBIEREA

De trei zile? Ce minciună!... Ș-apoi cine-i vinovat?
Pentru mine e totuna, de-ai mâncat sau n-ai mâncat...
Un bănuț! Cum nu! E lesne!... Bănișorii nu s-aruncă.
Decât cerșitor, mai bine ia toporul și la muncă.

(Răzvan se arată în fund și se oprește din dosul lui Sbierea.)

TĂNASE

Vai, jupâne! vai, jupâne!... Nu cerșește un român,
Nu cerșește cât mai are un pai de nădejde-n sân!
Nici eu nu cerșeam, jupâne, pe când aveam vitișoare,
Ș-un pământ cât trage plugul, ș-o prispuliță la soare;
Dar vecinii, din rea pismă, la judecată m-au tras,
Ș-acum iată-mă-s, jupâne, gol pe poduri am rămas!...
Copilașii plâng de foame...

SBIEREA

Copilașii!...Vrea să zică
Tu ești un nebun de frunte? După ce n-ai chiar nemică,
Te mai apuci de prăsilă... Auzi! Îi trebui copii!
Un neam de netoți... Dă-mi pac e! Ducă-se pe la pustii!...

TĂNASE
(așezându-se)

Of, of, of!... Și tu, jupâne, o să dai de vreo ispită!

(Sbierea face trei cruci mari denaintea bisericii și se depărtează, fără a băga de seamă că i-a căzut o pungă din chimir.)

RĂZVAN

Așa cruci evlavioase, așa față răstignită,
Așa-nchinăciuni plecate, până la brâu și mai jos,
Nu făcea nici Sfântul Petre, nici însuși Domnul Hristos!...
Bre! Jupânul ăsta crede că drept la rai o să meargă,
Pe când dracii după dânsul cu limba scoasă aleargă!...

(Face câțiva pași și ridică de jos punga.)

Aoleu! O punguliță!... Ba-i un săculeț cam greu!...
Îl va fi pierdut boierul cel cu zor de Dumnezeu...
Măi, oprește-te, jupâne!... Stăi, jupâne, de m-ascultă!...

SBIEREA
(din afară)

La naiba! Ți-am spus o dată că nu-mi place vorbă multă!
Un singur pas nu poți face făr' să dai de vrun calic!...
Fugi! N-am bani! N-am o groșiță! N-am nemic, nemic, nemic!

RĂZVAN

Nemic n-are sărăcuțul! Așa zice!... Prin urmare,
Omul neputând să piarză lucrul ce nu-l are,
Punga nu-i a lui. Atuncea... fie dar a cui o vrea,
De vreme ce toată lumea mi se leapădă de ea...

(Numără: „Unu... cinci... opt...")

Douăzeci, şi toţi cu găuri! Parc-ar fi să-mi povestească
Cum se dezmierdau, sărmanii, în salba sârbătorească,
Pe-un grumaz de ţărăncuţă, grăsuliu şi răsfăţat,
Pân' ce gheara ciocoimii din carne i-au înhăţat!...
De-ar avea banii o limbă, lucrurile ce ne-ar spune
Pe mulţi albi i-ar face negri, ca cel mai negru tăciune...
Nu! Eu nu vreau astă pungă!... Şi chiar foame de mi-ar fi,
Pâinea astfel cumpărată mă tem că m-ar otrăvi!...
Moşule!

TĂNASE

Ce vrei?

RĂZVAN

Jupânul nu ţi-a dat lescaie frântă?
Uite! Eu îţi dau o pungă... Scoală, moşule, şi cântă!

TĂNASE

De la un ţigan pomană?

RĂZVAN

Dec! Şi totuşi pe boier,
De-ţi da o scârbă de-aramă, tu l-ai fi urcat în cer?

TĂNASE

E român, oricum...

RĂZVAN

Jupânul e român? Vai, ce ocară!
Te-nşeli, moşule! El este piatră, lemn, strigoi sau fiară,
Dar numai român nu-l cheamă, că mult mai român sunt eu!...
Nu căta că-ţi pare searbăd şi pârlit obrazul meu!...
Că nici noaptea nu-i bălană, dar pământul odihneşte;
Că şi pâinea de secară este neagră, dar hrăneşte!
Ş-apoi, moşule, eu unul nu-s ţigan de rând, mă jur.

Nu, nu, crede-mă. În pieptu-mi bate suflet de vultur.
Măiculiţa fu româncă...

TĂNASE

Moldoveancă?

RĂZVAN

Se-nţelege.

TĂNASE

Moldoveancă? Ce-auz, Doamne! Dar asta-i o fărădelege:
Unde s-au aflat
Că s-a-mpreunat
Corbi cu turturele
Şerpi cu floricele,
Urşi cu căprioare
Şi norii cu soare? ...
O porumbiţă să-ndure un bărbat cioroi...

RĂZVAN

Taci, măi!
Că simţesc cum intră-n mine şaptezeci de năbădăi!...
N-atinge ţărâna mamei, că nu mai ştiu ce-o să fie!
Mi se-ntâmplă multe pozne, când sunt cuprins de mânie.
Eu nu-s ţigan... ţi-am mai spus-o!... Nu mă mai tot zăpăci!...
Mai pe scurt, na, iată banii!... Pleacă dracului de-aci!

TĂNASE

De la un şerb nu voi cere, nu voi lua niciodată:
Ursita-mi e neferice, dar a ta-i chiar blestemată.
De mi-ar fi să mor de foame, mâna mea n-o voi păta,
Primind milă dintr-o mână, care... nici ea nu-i a ta!

RĂZVAN

Eu şerb? dar bată-te focu, mitropolitul Năstase
Nu ştii oare că la moarte-i pe toţi robii săi iertase?...
Singurul vlădică-n lume, sau cel puţin la români,
Care nu voia ca fraţii să fie slugi şi stăpâni,
Fiind tot un os ş-o carne... Aşa scris-au în diată,
Poruncind să plece slobozi toţi ţiganii săi deodată;
Toţi, moşule, pân' la unul, bărbaţi, copii şi muieri...
S-a spart lanţul! De-atunci, iată, două ierni şi două veri
Eu zbor în stânga şi-n dreapta, ca voioasa ciocârlie
Pe care n-o mai poprește ferecata colivie.

TĂNASE

Eşti ţigan pe jumătate, nu eşti rob...

RĂZVAN

Asta-i nemic.
Mai este ceva. Văzut-ai?...

TĂNASE

Ce?

RĂZVAN

Un ţigan grămătic?

TĂNASE

Grămătic? nu!... nu, băiete... N-am văzut, căci nu se vede,
Şi chiar de-aş vedea cu ochii, pare-mi-se că n-aş crede.

RĂZVAN

Ţiganii sunt tot ce-ţi place; şelari, fierari, potcovari...

TĂNASE

Calâi...

RĂZVAN

Adecă, nu-i vorbă, nici calâii nu sunt rari!
Dar grămătici, ba... Ei bine! Numai singur eu supt soare,
Dintre mii de ţigănime, ştiut-am să-nvăţ scrisoare,
Sârbească şi românească, încât ajunsei de mic
În casa mitropoliei cel mai isteţ grămătic...
Grămătic, moşule dragă!... Acuma ia dară banii,
Şi te rog a nu mă pune într-un hal cu toţi ţiganii...

TĂNASE

Dar aceşti bani, măi băiete, vor fi un lucru... furat.

RĂZVAN

Aşa-i! Tocmai! Ai dreptate! Ai vorbit adevărat!
Toţi banii din ţara noastră poartă, moşule, pe sine
Semnul furilor ce-i pradă, printre lacrimi şi suspine,
De la noi, de la opincă, de la omul cel sărman,
Ş-apoi nu vor să ne-arunce în obraz un gologan!
Zburători ce sug în umbră! Javre, moşule, de-acelea
La cari omenească-ţi pare numai faţa, numai pielea,
Iar sufletul pe dobândă fu luat de la Satan,
Cu tocmeală să se-ntoarcă mai murdar şi mai viclean!

TĂNASE

Bine, bine spui, băiete!...

RĂZVAN

Lucru furat! ai dreptate!
Însă n-oi fi eu acela care va prăda pe-un frate!
Mama, buna măiculiţă, din mormânt ar tresări,
De-ar şti că-n pieptu-mi se mişcă păcatul de-a tâlhări!...
Dar la naiba frunza verde! Ce să mai tocăm degeabă?

Iată banii, mulţumeşte, du-te, caută-ţi de treabă!
Află, moşule, atâta: fie banii chiar furaţi,
Copilaşii tăi te-aşteaptă fără pită şi-nsetaţi!...

TĂNASE

(luând punga şi sculându-se)

Bogdaproste, măi băiete!... Bogdaproste! Rău îmi pare
Ca să văz o lighioană cu-n suflet atât de mare!
De-ai fi român, cale-vale! Dar ţigan, păcat! păcat!
Tat'tău o fi fost, băiete, o groază de blăstămat
De-au întortocheat pe mă-ta în linguşirile lui...
Multe dragostea mai face pe faţa pământului!
E curat un fel de boală, ce de noi când se lipeşte,
Pe român mi-l ţigăneşte, pe ţigan mi-l româneşte,
Toate lucrurile-n lume cu susul le pune-n jos:
Îngerul urât se pare, Ucigă-l-crucea frumos!...
Dar eram să uit, băiete, de-a te-ntreba cum te cheamă?

RĂZVAN

Pe mine Răzvan... Smaranda chema pe drăguţa mamă;
Muri an... ba nu! trăieşte! trăieşte-n cugetul meu,
Şi va trăi totdauna, până voi trăi şi eu!...

TĂNASE

Dumnezeu să mi-te-ajute, precum tu m-ajuţi pe mine;
Zilele tale să curgă tot zile lungi şi senine;
Iar nevoia să doboare pe-oricine-ţi va fi duşman!...
Rămâi sănătos, băiete!... Ce păcat că eşti ţigan!...
(Pleacă murmurând: „Răzvan, Răzvan, Răzvan..." apoi se întoarce.)
Ştii ce? Mi-am luat de samă... Nu-mi trebuie punga-ntreagă.
Mi-ajunge ş-un singur galben, zău aşa, Răzvane dragă!
Mai sunt mulţi săraci, băiete, şi eu n-aş vrea de prisos,
Pe când se zbuciumă fraţii, simţind cuţitul la os!
(Scoţând punga.)
Na!...

RĂZVAN

Dar, moşule...

TĂNASE

Ascultă, nu mai face vorbă lungă!
Mai împarte tu ş-altora pâine din această pungă.
(Ia un galbân şi dă sacul lui Răzvan.)
Fă pe gândul meu, căci altfel, zău, nu primesc nici un ban...
Acuma, mă duc, băiete... Mare păcat că-i ţigan!...
(Iese.)

RĂZVAN

Bietul om!... Ce fudulie! Ce vorbe late! Ce toană!
Cineva, privind, l-ar crede că-i un împărat în goană!
Ce despreţ! D-abia ne vede... Taica lui n-a fost ţigan!...
(Se uită în jur cu pază, apoi scoate din sân o hârtie.)
Lumea-şi bate joc de mine! Râde lumea de Răzvan!...
O să râz şi eu de lume... Da, vom râde fiecare:
Ea de mine cu trufie, eu de dânsa cu turbare!...
(Lipeşte hârtia pe un stâlp şi iese, pe când uşa bisericii se deschide, venind mai mulţi, dintre cari dascălul se opreşte lângă hârtie, iar ceilalţi se grămădesc.)

TÂRGOVEAŢA I

Uf! Nu mai stau pe picioare de necăjită de sunt!
Zău, nu-i prea bună zăbava, fie locul cât de sfânt.
Părinţelul Agaftanghel ar fi un preot cu minte,
Dar lungeşte, vai!... Te face să fugi chiar de cele sfinte.

TÂRGOVEAŢA II

E mai deştept popa Tacu de la Sfântul Nicolai;
În două vorbe ţi-arată calea-n iad şi calea-n rai,
Ş-apoi îţi zice: alege-ţi! – şi-ntr-o suflare sfârşeşte;
De-ţi place iadul sau raiul, cum vrei, el nu te sileşte...
(Dascălul, stând lângă hârtie, începe a râde cu hohot.)

TÂRGOVEŢUL

Dar tu ce râzi, măi fârtate, singur, chiar ca un smintit?
Te ştiam om de ispravă! Doară n-ai înnebunit?
Spune, ce scrie pe-acolo?

TÂRGOVEŢELE

Cine scrie şi cum scrie?

TÂRGOVEŢUL II

Nu cumva iarăşi vr-un cântec, rânjind de biata Domnie?

TÂRGOVEŢUL III

Sau poate vro păcăleală, pe vornici? pe logofeţi?

DASCĂLUL

Ἔγνων, ἀνέγνων, κατέγνων: neşte cai verzi pe pereţi!...

TÂRGOVEŢUL I

Eşti nerod, şi pace bună! Eu nu-s cărturar ca tine.

TÂRGOVEŢUL II

Nici eu!

TÂRGOVEŢUL III

Nici eu!

TOŢI

Chiar nici unul!...

DASCĂLUL

Aşa să fie!

TOŢI

Vezi bine!

DASCĂLUL

Vai de ţară!

TÂRGOVEŢUL I

Tu citeşte!

TÂRGOVEŢUL II

Eşti dascăl!

TÂRGOVEŢUL III

E treaba ta!

TÂRGOVEAŢA I

Curând! curând!

TÂRGOVEAŢA II

Zi odată!

CELELALTE

Nu mai putem aştepta!

DASCĂLUL

Fiindcă voi nu ştiţi carte...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

Dar faceţi gură...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

Căci, din păcate, a românului făptură
Este...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

Să zbiere cu câtu-i mai nătărău...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

De voi mi-e milă...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

Voi citi eu.

TÂRGOVEŢUL I

Citeşte!

TÂRGOVEŢUL II

Da! Da!

TÂRGOVEŢUL III

Începe!

TÂRGOVEŢELE

Ascultare! Ascultare!

TÂRGOVEŢUL I

Eu port bumbac în ureche. Ridică-ţi glasul mai tare...

TÂRGOVEŢUL II

Dar nu răcni, că pe mine mă cam supără la cap...

TÂRGOVEŢUL III

Mai în sfârşit, hai odată, mişcă-ţi barba cea de ţap!

DASCĂLUL
(citeşte)

Frunză verde de negară!
De când domneşte în ţară
Petru Vodă şchiop şi slut,
De râs ţara s-a făcut!...

TOŢI

De râs ţara s-a făcut! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÂRGOVEAŢA I

Petru Vodă şchiopătează, dar nu-i slut!

TÂRGOVEAŢA II

Nu, nu, nu este!
Ba-i chiar frumuşel la faţă ca Fătul cel din poveste!

TÂRGOVEŢII

Tăceţi, gâştelor, odată!

TÂRGOVEŢELE

Auzi, obraznici, mojici!

DASCĂLUL

Ori mă-ţi asculta, sau altfel mă duc şi vă las aici...

TÂRGOVEŢII

Ba nu... Citeşte! Citeşte!

TÂRGOVEŢELE

Noi gâşte? Noi?... Ce ocară!

TÂRGOVEŢUL I

Tăceţi sau plecaţi!

TÂRGOVEŢUL II

Fireşte!

TÂRGOVEŢUL IV

Da, da! Afară! Afară!

DASCĂLUL

Vreţi să m-ascultaţi odată?

TÂRGOVEŢUL I

Negreşit! Nu ne pricepi?

TÂRGOVEŢUL II

Citeşte! Haide! Tăcere!

TÂRGOVEŢUL III

Apoi dară ce nu-ncepi?

DASCĂLUL

Frunză verde de negară!
Vodă doarme în cămară
Iar boierii, tot furând,
Îşi fac trebile pe rând!

TOŢI

Îşi fac trebile pe rând! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL

Frunză verde de negară!
Norodul plânge şi zbiară,
Dar în cer şi pe pământ
Nu-l aude nici un sfânt!

TOŢI

Nu-l aude nici un sfânt! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL

Frunză verde de neg...

TÂRGOVEAŢA I
(întrerupând)

Haide! iarăşi frunză verde de negară?
Ce Doamne! Tot numai una? ... Ca şi când n-ar fi într-o vară
Feluri de feluri de frunze!

TÂRGOVEAŢA II

Viorele, rozmarini...

TÂRGOVEŢA III

Garofiţe, busuioace...

TÂRGOVEAŢA IV

Trandafiri, brânduşe...

TOATE

Crini...

TÂRGOVEŢUL I

Tăceţi odată, că-i poznă!

TÂRGOVEŢUL II

O să vă luăm la goană!

TÂRGOVEAŢA I

Auzit-ai, soro, vorbe!

TÂRGOVEŢUL III

Bre! Doar nu eşti o icoană?

TÂRGOVEAŢA II

Dar nici dumneata un vodă, ca să ne batjocoreşti!

DASCĂLUL

Vreţi să citesc mai departe? Nu vreţi?...

TOŢI

Ba da, să citeşti!

DASCĂLUL

Frunză verde de negară!
Decât un domn de ocară,
Iar boieri mişei şi hoţi,
Mai bine la dracu toţi!

TOŢI

Mai bine la dracu toţi! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÂRGOVEŢUL I

Măi! Oare tocmai la dracu?... Să nu fie?... Ştii... Mai lasă...

TÂRGOVEŢUL II

Ba nu! Nicidecum! La dracu!

TÂRGOVEŢUL III

La dracu cei ce ne-apasă!

TÂRGOVEŢUL I

Fie şi la dracu, totuşi... vro vorbă mai cu papuci...
De pildă, la cel cu coadă şi cu coarne să te duci;
Se-nţelege că-i tot dracul, dar ocara-i mai cioplită...

DASCĂLUL

Aș! Cu coarne și cu coadă poate să fie ș-o vită!
Mai bine dar drept la dracu!

TÂRGOVEȚUL II

Mai bine, pre legea mea!

MAI MULTE VOCI

Ho! Încet! Vine vătavul!

TÂRGOVEAȚA I

O să dăm de vro belea!...

(Se arată Bașotă, înconjurat de slujitori.)

DASCĂLUL

Sosește nenorocitul, tocmai când vorbeam de vite:
Se-ntâmplă, zău, câteodată cimilituri potrivite.

BAȘOTĂ

Oameni buni! Ce stați aicea? Ce veste? Ce v-ați oprit?
Cu ce scop?... A! o hârtie! Să vedem, ce s-a citit?

TÂRGOVEȚUL I

Va fi o carte domnească...

TÂRGOVEȚUL II

O cazanie...

TÂRGOVEȚUL III

O rugă...

BAȘOTĂ

Slujitori! Să fiți cu pază, ca nici unul să nu fugă!
Parc-aș fi sigur că-i iarăși vrun cântec nerușinat.

TÂRGOVEȚUL I

N-aș crede!

TÂRGOVEȚUL II

Nu-l mai citește!

TÂRGOVEȚUL III

Foarte rău ne-am încurcat...

BAȘOTĂ

(apropiindu-se de placard și silabisind: „Frun... frunză... verde... de negară... de când... dom... dom... domnește...")

Cum? Împotriva domniei? Împotriva stăpânirii?
Și voi toți sunteți în gloată părtași ai nelegiuirii?
A! v-am prins, litfe spurcate! Vi-i dragă viața sau ba?
Să-mi spună dar adevărul, pe cine l-oi întreba!
(Apucă pe piept pe Târgovețul I.)
Tu ai o față cam proastă: frunte jos, gură căscată,
Semnele cele mai bune de-o inimă nestricată...
Pune dar mâna pe cuget, ș-arată-mi cine l-a scris
Acest cântec ce cutează pe-un vodă să-l ia în râs?

TÂRGOVEȚUL I

Iartă-mi, jupân vătave... Măria ta și stăpâne...
Eu nu știu chiar nemicuță... de nu-i așa, să fiu câne...
Eu am sosit acușica... Sunt omul cel mai smerit...
Eu nu știu carte, jupâne... Nu eu, altul a citit...

(Răzvan, intrând pe nesimțite, se amestecă în gloată.)

BAŞOTĂ

A citit? Dar cine-anume? Care dintre toţi? Arată!

TÂRGOVEŢUL I
(arată pe Dascăl)

Acesta, jupân vătave...

BAŞOTĂ

A! Fiinţă blestemată!

DASCĂLUL

Da, da! Cam aşa, jupâne! Ce să zic? Eu am citit,
Dar nu cu voie vegheată: chiar dumnealor m-au poftit...
Cercetează-i şi-i întreabă... Nu sunt eu cel cu pricina.
A citi când nu te lasă, de! a cui să fie vina?

BAŞOTĂ

Oameni buni! Acuma dară, ca să văz ce-i de făcut,
Vă mai întreb, cum anume a citit acest limbut?

TÂRGOVEŢUL I

Curat pe moldovenie...

TÂRGOVEŢUL II

Negreşit! Cum se citeşte!

BAŞOTĂ

Drace! nu-i aci-ntrebarea. Eu ştiu că moldoveneşte,
Dar citit-a oare iute? Fără a se-nvălmăşa?
Resfirat? Limpede? Neted? Repede?

MAI MULŢI

Aşa! aşa!

BAŞOTĂ

Aşa-i, hoţule?... Ei bine! Acuma ce-mi vei răspunde?

DASCĂLUL

Hoţ! Γνῶθι σαυτὸν, jupâne. Eu nu doresc a m-ascunde.
Citit-am cum este rostul; vezi bine că nu-n zădar
Am tot învăţat la buche. Sunt dascăl! Sunt cărturar!

BAŞOTĂ

Ticălosule! Cum, Doamne, nu ţi-e greu, nu ţi-e ruşine
Să-mi spui mie la palavre, când vorbeşti tocmai cu mine?...
Eu! cu vătavul cel mare, mă-nţelegi tu cine-s eu?
Mâna dreaptă a lui hatman, carele la rândul său
Este şi el mâna dreaptă a lui vodă... Prin urmare,
Vreau să-ţi spui, cap făr' de crieri! că eu, vătavul cel mare,
N-aş putea citi prea iute ceea ce alţii au scris.
Ş-apoi tu! tu s-o poţi face? Ar fi un lucru de râs!
Un dăscălaş, o nemică, tu să mă-ntreci chiar pe mine?
Aceasta-i peste putinţă! Aceasta nu se cuvine!...
Deci, judecata ţi-e scurtă, fiind foarte-nvederat,
Că cine-i foarte obraznic este foarte vinovat.
Tu ai scris cântecul ăsta! Te cunoşti după spânceană:
Un nas ascuţit de vulpe, o bărbiuţă vicleană,
Ochi mici şi buză subţire... chiar un chip de fariseu!
Vezi că te-am ghicit? Pe mine nu mă-nşeli tu, fătul meu!...
Slujitorilor, luaţi-l! E bun de spânzurătoare!

RĂZVAN

Mai staţi! De ce-i aşa pripă? Turci, tătari sunteţi voi oare
De săriţi dintr-o năvală grabnic a ne spânzura?

Jupân vătav, mână dreaptă! Mă rog nu te supăra!
Să fie oare cu cale, în țara moldovenească,
A omorî pentr-un cântec o ființă omenească?

BAȘOTĂ

Țigan! Cioară! Faraoane!

RĂZVAN

Fie toate cum vei vra,
Dar pe bietul om, jupâne, iartă-l, nu-l mai spânzura!
El nu-i faraon, nu-i cioară; e român, îți este frate...

TÂRGOVEȚII

Are dreptate țiganul! Țiganul are dreptate!

BAȘOTĂ

O să-l învăț eu îndată! Să mă-nfrunte ș-un netot?
Băieți! Pe-amândoi luați-i! Spânzurați-i bot la bot!

RĂZVAN

Zău? Ce spui? Așa-i povestea? De minune! Foarte bine...
Atunci lăsați-l pe dascăl și luați-mă pe mine;
El nu-i vinovat, sărmanul; cântecul făcut-am eu;
L-am scris, l-am lipit și pace! De nu-i bun, îmi pare rău...
Ce priviți așa la mine? Doară nu-s o arătare...

MAI MULȚI

Tu ai scris?

RĂZVAN

Chiar eu, firește.

BAȘOTĂ

Lucru vrednic de mirare.
Un țigan să scrie stihuri, n-aș fi crezut-o... Ce-i drept,
Mutra-i oarecum arată suflet ager și deștept...
Vrea să zică, ș-acea doină din săptămâna trecută...?

RĂZVAN

Frunză verde magheran,
Logofătul e viclean...
Da, da, jupâne vătave! Tot de mine e făcută...

TOȚI

Bre!

BAȘOTĂ

Ciudat! Să știe carte o jivină de țigan!

RĂZVAN

Ba poate că-ntrec, jupâne, pe mulți boieri din Divan...

BAȘOTĂ

Slujitori! lăsați pe dascăl, măcar că eu cu arcanul
Pe toți dascălii i-aș prinde ș-aș spânzura cu toptanul;
Căci ei răzvrătesc norodul, ei învață pe cei mulți
C-ar trebui ca boierii să umble goi și desculți;
Și chiar âst țigan n-ar merge astăzi la spânzurătoare
De n-ar fi fost nici un dascăl ca să-l pună la scrisoare...
Cată dar, dascăle, cată! Scăpat-ai cum ai scăpat,
Dar păzește-te de dracul, c-o să dai de vrun păcat!...
Acuma tu, faraoane, răspunde-mi dar docamdată,
De ce te-apuci tu d-o treabă oprită și neiertată?
O faci oare de la tine? sau cineva ți-o fi spus?

RĂZVAN

Apoi, de, jupân vătave, Stan e jos și Oprea-i sus!
Dumneata mereu ne spânzuri, ș-astfel trăiești boierește;
Eu fac doine și doinițe, ca să-mi petrec țigănește;
Fiecare cu ce poate!... Nu-i dat dreptul orișicui
Să pună-n streang omenirea în mijlocul târgului!...
Ș-apoi acest drept, jupâne, dacă mi s-ar da și mie,
Eu n-aș omorî nici unul, ca să pot ierta o mie.

BAȘOTĂ
(surâzând)

Șiret țigan!... Dar nu-i lesne a scăpa pe-un osândit!
Fapta ce tu ai făcut-o e un lucru de gândit.
A necinsti cârmuirea, a batjocorit Divanul,
Poate numai doară Vodă, sau Măria sa sultanul...
Totuși, dragul meu, o lege, un vechi și sfânt obicei,
Te-ar scoate din gura morții... Ești însurat sau holtei?

RĂZVAN

Ba nu-s însurat, jupâne...

BAȘOTĂ

Mare noroc! Ești ferice!
Ai putea să scapi cu zile... În pravila țării zice
Cum că de-osândă se iartă pe cine-l ia de bărbat
O copilă, o fecioară, un suflet nevinovat...
Așa-i obiceiul nostru, datina cea strămoșească.
Acuma rămâne numai vro fată să se găsească...
(Către târgoveți.)
Printre voi nu este oare?

FATA I

Sunt eu.

FATA II

Și eu.

BAȘOTĂ

Minunat!
Două fete cumsecade? Nu-i așa? De măritat?

FATA I

Negreșit!

FATA II

Fără-ndoială!

BAȘOTĂ

Prea bine. Spune-ți-mi, dară,
Care dintre voi, de milă, nu va lăsa ca să piară
De-o cazană foarte cumplită acest băiat priceput?
Însuși eu voi face nunta, după cum am mai făcut,
Mi-eți fi ciraci...

FATA I

Iertăciune! Eu una nu vreau, jupâne!...
Un bărbat țigan! O, Doamne! Cum se poate!... E rușine!

FATA II

Și nici eu!... ferească Sfântul!... mai bine foc și potop!
S-ajung de povestea lumii? Eu, fată de protopop?...

RĂZVAN

Așa-i? Atunci de ce dară ieșit-ați voi amândouă,
Răsărind în sus deodată, ca ciupercile când plouă?
Ca să ne cântați cu ison că sunteți de măritat?

FATA I

De ce!... Iată!... Să se ştie!...

FATA II

Ce ţigan neruşinat!

RĂZVAN

Măi! Le-aţi auzit cu toţii de la mic şi pân' la mare!
Astfel dar, de-acu-nainte veţi şti bine fiecare,
Spunând-o-n toată Moldova, spre ştiinţa tuturor
De la Nistru pân'la munte, că cine sunt dumnealor!
Mirese de prunceală ce-ar vrea bărbaţi să-şi găsească...
Iar dumneaei mai cu seamă, o fată protopopească!

(Toţi râd cu hohote.)

SBIEREA
(intrând)

Ce oameni lipsiţi de minte. Să râză chiar de prisos:
Şi fără nici o dobândă, şi fără nici un folos.

RĂZVAN

Ai văzut, jupân vătave, că nu-i nici o fată-n lume
Ca să nu se înfioare când aude de-al meu nume...
Frumoasă-i legea străbună, ce iartă pe-un vinovat,
Dacă poate să-l iubească un înger fără păcat;
Frumoasă-i legea străbună, care pricepe c-o ceaţă
Se pierde, când o răzbate o rază de dimineaţă;
Frumoasă-i legea străbună, care crede că nu-i rău
Alesul unei fiinţe curate ca Dumnezeu!...
Frumoasă-i legea străbună... dar dânsa nu-i pentru mine,
Precum într-o florărie nu-i loc unui mărăcine,

Precum într-o sărbătoare nu-i loc unui cerşetor,
Precum în zvonul de râsuri nu-i loc plânsului de dor;
Căci numai cerul primeşte, sub streaşina-i milostivă,
Scai şi floare, catifeaua şi sucmanul dopotrivă!...
Eu, ţigan! eu... o, jupâne! Decât vai, decât amar,
Mai dulce-i spânzurătoarea! Nu mai aşteaptă-n zadar!...

(În acest interval Sbierea, zărind capătul pungii ieşit din cămaşa lui Răzvan, se pipăie cu îndârjire la chimir.)

BAŞOTĂ

Pentru cea dentâi greşeală, moartea şreangului e mare...
Slujitori, acum dodată... duce-ţi-mi-l la-nchisoare.

SBIEREA
(smulgând punga din sânul lui Răzvan)

Sacul meu, jupân vătave! Iată-l, săculeţul meu!
(Se pune a număra banii.)

BAŞOTĂ

Cum? Aşa să fie oare? L-ai furat? Tu?

RĂZVAN

Ba nu eu.

TÂRGOVEŢUL I

Ţiganul la mai se-neacă!

TÂRGOVEŢUL II

Ţiganul îşi dete-n petec!

TÂRGOVEŢUL III

Zi că-i un ţigan, şi pace!

TÂRGOVEŢELE

Un ticâlos! Un besmetec!

SBIEREA

Fost-au douăzeci de galbeni... Numai nouăspreci mai sunt!...
Unde-i unul? unul? unul?... Daţi-mi-l de sub pământ!

BAŞOTĂ

Unde-i galbănul, ţigane?

SBIEREA

Un gălbănaş, rupt din soare,
Strălucitor, fără gaură, ferecat... M-auzi tu oare?

BAŞOTĂ

De ce nu răspunzi, ţigane?

SBIEREA

De ce mă nenoroceşti?

RĂZVAN

Apoi de!... Iartă, jupâne... Galbănu-ţi nu-l mai găseşti...
În locu-i va fi o pâine într-o colibă săracă...

SBIEREA

Eu nu te-nţeleg! Eu nu ştiu!... Scoate-mi-l din piatră seacă!

BAŞOTĂ

Ţiganul e prea obraznic. Am fost cu dânsul prea blând.
Slujitorilor, luaţi-l! Spânzuraţi-l mai curând!

SBIEREA
(apucând pe Başotă de mână)

Mai stăi, jupâne vătave! Nu te grăbi! Mai aşteaptă...
Spânzură-l, dar mai-nainte fă-mi o judecată dreaptă.

BAŞOTĂ

Ciudat, boierule dragă! Apoi ce-ţi pot face eu?

SBIEREA

Cum ce? Vreau sfânta dreptate...Cum ce? Dă-mi galbănul meu!... Uitat-ai pravila ţării? obicei? canoane? lege?...

DASCĂLUL

În ce guri începe legea!

SBIEREA

În gura mea, se-nţelege!...
Ascultă, jupân vătave... Nu mă lăsa păgubaş!...
Sau ţiganul să-mi întoarcă acel galbăn... gălbănaş...
Ori de nu... atunci, jupâne, stăpânul să mi-l plătească...
Astfel este obiceiul, pravila moldovenească...

BAŞOTĂ

Al cui eşti tu, măi ţigane? Cine e stăpânul tău?

RĂZVAN

Sunt ţigan iertat, jupâne; ţiganul lui Dumnezeu!

SBIEREA

Iertat? Cu atât mai bine! Dup-a legii glăsuire,
Băiatul mi se cuvine în loc de despăgubire,

Aşa-i, jupâne vătave!... Pravila zice curat:
Furul să se dea acelui de la care a furat.
Dă-mi-l rob.

RĂZVAN

Eu rob?

SBIEREA

Vezi bine.

BAŞOTĂ

Adecă, oricum să fie,
Vrei, boierule, să-l capeţi jidoveşte în robie.
Ştii c-un ţigan, chiar de laie, se plăteşte orişicând
Peste douăzeci de taleri, pe când ăsta nu-i de rând;
E frumos şi ştie carte...

SBIEREA

Ştie carte?

BAŞOTĂ

Foarte bine.

SBIEREA

Tocmai aşa rob îmi trebui. Este tocmai pentru mine.
Îmi va ţine catastişe, socoteli şi daraveri.
Dă-mi-l după legea ţării...

DASCĂLUL

Cea făcută de boieri!

SBIEREA

Nu ştiu de cine-i făcută, dar ştiu că-i foarte cu cale.

BAŞOTĂ

Atuncea se schimbă treaba... Să-ţi spui verde dumitale
C-aş avea şi eu nevoie de-un ţigan aşa de rar,
Cam cutezător, cam ţanţoş, dar deştept şi cărturar.
Nu-nţeleg, nu pot pricepe şi nu vreau ca el să fie
Bună pradă pentru altul, pe când îmi place şi mie...
Deci, ia-ţi galbânul din parte-mi, iar eu pe ţigan mi-l iau.

SBIEREA

Nu, jupâne! Niciodată! Nu, nu, nu! Nu vreau! Nu vreau!...
Vinovatul să-mi plătească! Nu altul! Nu orişicare!

BAŞOTĂ

Boierule! Ştii preabine, cine-i vătavul cel mare?...

SBIEREA

Dec! şi eu la visterie fost-am ftori-cămăraş!

BAŞOTĂ

Boierule! Află dară că postelnicul mi-e naş...

SBIEREA

Dar apoi şi eu, jupâne, cu logofătul sunt rudă...

BAŞOTĂ

Boierule! Nu m-aprinde! Mă faci să plesnesc de ciudă!

SBIEREA

Plesneşte. Eu nu te-mpiedec... Dar ţiganu-i tot al meu!...

BAŞOTĂ

Boierule! Taci din gură, căci mă jur că eu... eu... eu...

RĂZVAN
(către popor)

Câinii osul ca s-apuce, corbii stârvul ca să-mpartă,
Boierii ca să robească, unii cu alţii se ceartă!...

TÂRGOVEŢUL I

Se-nţelege!

TOŢI

Aşa este!

SBIEREA

Îi vezi, jupâne vătav!
Taie-i pe toţi! Nimiceşte mojicimea cu năravi!
Dar pe ţigan dă-mi-l mie.

RĂZVAN

Staţi, boieri! Vorba-i degeaba!
Nu me-ţi robi voi pe mine! Nu me-ţi robi! Mai degrabă
Veţi pune-n lanţuri furtuna, cu tunete şi cu ploi,
Decât s-ajung eu vrodată rob la unul dintre voi!...
Jupâne! Eu cer osânda. Spânzurătoarea m-aşteaptă.
Mi-am bătut joc de Domnie; e cea mai grozavă faptă!...
Cineva poate să râză de sfinţi şi de Dumnezeu,
Dar de Vodă, nu ... Ei bine! Dă-mi, jupâne, ştreangul meu!

BAŞOTĂ

Slujitorilor, luaţi-l!... Ba nu...
(Lui Sbierea la o parte.)

Boierule dragă,
Uită cearta, căci, pe cinste, am glumit, a fost o şagă,
Un nemic. Dumneata, frate, cu logofătul eşti neam,
Şi chiar la logofeţie eu o judecată am
Cu neşte răzaşi... Un petec... Nu-i tocmai o treabă mare...
Mă-nţelegi... Să fim prieteni... O pricină de hotare...

(Se strâng de mâini cu căldură.)

RĂZVAN

Ce mai aşteptaţi voi dară? Ce staţi? Ce vă mai gândiţi?...
Calăi ce pe robi ucideţi, pe cei slobozi îi robiţi!

TOŢI

Are dreptate ţiganul! Ţiganul are dreptate!

BAŞOTĂ

Slujitori! Daţi-mi afară toate gurile căscate!
(Slujitorii gonesc poporul, care se depărtează cu nemulţumire.)

TÂRGOVEŢUL I

Lasă-mă, jupân vătave, să văz cioroi spânzurat!

CEILALŢI

Şi eu! Şi eu!...

BAŞOTĂ

Ba la naiba!

SBIEREA

Afară de la mezat!

BAŞOTĂ

Aşa-i! Acum suntem singuri! Nimeni nu-mi mai stă la spate,
Ca să strige că-i cu cale sau că nu este dreptate...
Slujitorilor, la lucru!... Apucaţi-l pe ţigan!

RĂZVAN
(lăsându-se în mâinile slujitorilor)

Mă dau eu singur, jupâne.

BAŞOTĂ

Treaba merge gâitan.
Legaţi-mi-l şi duceţi-l!...

RĂZVAN

Întins la spânzurătoare!
Omul om, să fie slobod, decât rob, mai bine moare;
Ş-apoi moartea-i înviere pentru cel despreţuit!

SBIEREA

Aleu! Vorbeşte-ntr-aiurea... Necum să fi-nnebunit!...

BAŞOTĂ

Prietene! Ia-ţi ţiganul, şi nu uita mai cu samă
Pricina cea de hotare...

RĂZVAN
(zbuciumându-se cu disperare)

Unde eşti, o! mamă! mamă!

CÂNTUL II

RĂZBUNAREA

Ţiganul şi clăcaşul
Au fost gândirea mea;
Stăpânul, arendaşul,
Şi legea lor cea grea...
C. BOLLIAC

FEŢELE

RĂZVAN, căpitan de haiduci	MOŞ TĂNASE
RĂZAŞUL, VULPOIU } ceauşi de haiduci	HOŢUL I
	HOŢUL II
VĂSCAN GANEA, boier	HOŢUL III
VIDRA, nepoata vornicului Moţoc	CIOBANUL
SBIEREA	HAIDUCI

Un crâng în codrul Orheiului în Basarabia. În fund un pârâu. Mai încoace un trunchi răsturnat. În laturi stânci.

HOŢUL I

Ian să-mi spuneţi, ce să facem ca să mai scurtăm din vreme?

HOŢUL II

Face-vom ce face frunza, când prin codru vântul geme;
Ori vom face ca izvorul, când aruncă spuma lui,

Scăpărând argint din undă, pe verdeața crângului;
Sau să facem ca securea, când fieru-n copaci lovește,
Iar copaciul nu se lasă, luptându-se bărbătește;
Frunza, securea, izvorul, toate ne cântă cu dor;
Să cântăm și noi ca frunză, ca secure, ca izvor!

HOȚUL III

Cântecul să fie freamăt, troscot, șoaptă, toate-ntr-una;
Blând ca sărutarea mumei, crunt și groaznic ca furtuna!

HOȚUL I

Să cânte Răzașul dară!

RĂZAȘUL
(oftând)

De ce nu, de-aș avea cui,
Ștergându-mi plânsul, cum se scoate cui prin cui!...
Dar ce zic! Nu sunt eu numai, care sufere și plânge;
N-oi fi singur eu, în care doina-mi cugetul va frânge;
Tot ca mine varsă lăcrimi, despuiați și nevoiași,
Toți acei ce-n țara noastră se mândresc a fi răzași,
Păstrând, ca o moaște sfântă, crisoave, peceți, urice,
Putrezite de vechime și-n cari cu fală se zice
Că, scăldându-se în sânge, moșii și strămoșii lor
Au câștigat ca răsplată câte-o brazdă de ogor!...
Tune, fulgere, trăsnească, cu potopul și pojarul!
Mult-mare mi-este mânia! Mi-este mare-mult amarul!

HOȚUL I

Eu am auzit, bădiță, c-adecă și la munteni
Ar fi răzași ca și-ai noștri, numiți acolo moșneni...

HOȚUL II

Sunt și-n Ardeal, măi fârtate; ba și-n țara ungurească;
Le zice chineji, dar este chiar o breaslă răzășească.

RĂZAȘUL

Apoi oriunde să fie, tot o soartă, tot un drac!
Tot vecinii mi-i înșeală, tot vecinii mi-i dezbrac;
Vecini de cei cu putere, cu căftane daurite,
Numai fir, numai mătasă, numai cu samur blănite;
Vecini dintr-aceia care, c-o-mbrâncire, c-un cuvânt,
Satul întreg plin de viață mi-l prefac într-un mormânt!
Vecini dintre cari acuma, de-i văz în cale-mi, îi spintec,
Și hohotesc spintecându-i...

HOȚUL III

Dar tu ai uitat de cântec.

RĂZAȘUL

Ba n-am uitat. Vrut-am numai sângele-mi să-l pui în joc,
Ș-astfel, pomenind trecutul, să pot cânta mai cu foc.
(Își drege glasul, își apasă cușma pe frunte și cântă.)

Frunză verde de sălcie!
Bat-o scârba răzășie!
Eu credeam că-i boierie,
Și-i curată calicie!
Ani întregi m-am judecat,
Sănătatea mi-am mâncat,
Și nimic n-am câștigat.
Eu umblam la judecată,
Copiii-mi plângeau pe vatră,
Nevasta-mi era uitată!
Dar acuma Dumnezeu
A făcut pe gândul meu,
Ca să-mi mai răzbun și eu!
Pentru dalba haiducie,
Pentru mândra voinicie,
M-am lăsat de răzășie,
Ș-am ales judecători,
Cei stejari nestrâmbători,
Ca să-mi fie frățiori!

TOŢI

Numai codruleţul drag
Dă dreptate la sărac!
Numai arcul după spate
Dă săracului dreptate!

HOŢUL I

Zi, Răzaşule,-nainte! Zi-nainte! Nu mai sta!
Că să ştiu că piere lumea, tot cu drag te-aş aculta!

HOŢUL II

Zi-nainte! Zi-nainte! Să te-audă sfântul soare!

HOŢUL III

Uf, uf, uf! Rău mă frământă! Mi-e şi cald, mi-e şi răcoare!

RĂZAŞUL
(ia arcul în mână şi cântă)

Frunză verde lemn sucit!
Şi de când m-am haiducit,
Dragu-mi-i drumul cotit
Şi de umbr-acoperit.
Când văz pe ciocoi viind,
Mă fac broască pe pământ,
Îmi aşez săgeata-n vânt,
Şi mi-l iau la căutare,
De la cap pân' la picioare,
Fără ah, fără cruţare!
Şi chitesc, şi socotesc,
Şi cuget, şi mă gândesc,
Pe unde să-l nemeresc:
La retezul părului,
Din dosul işlicului
Unde-i greu ciocoiului!

TOŢI

Las' să moară ca un câne,
Că mult te-a căznit pe tine!
Las' să moară ca o fiară,
Că mult geme biata ţară!...

(Se arată, trecând puntea pârâului, Ganea şi Ciobanul.)

HOŢUL I

Un boier aice-n codru!

CEILALŢI
(apucând armele)

Un căftan!... Suntem trădaţi!

CIOBANUL

Liniştiţi-vă, că doară ne cunoaştem, măi fârtaţi!
Eu vi-l aduc pe credinţă; eu vi-s chezaş şi povaţă;
Voi aveţi lipsă de galbeni, el are lipsă de braţă...

GANEA

Care-i căpitanul vostru?

RĂZVAN
(ieşind dintre tufe)

Ce-ţi trebuie? Ce pofteşti?

GANEA

Pe căpitan...

RĂZVAN

Căpitanul? sunt eu; dar tu cine eşti?

GANEA

Dumneata? Să fie oare? Sabia cea de văpaie,
De care tremură țara?

RĂZVAN

Numai pe cei răi îi taie.

GANEA

Dumneata Răzvan?

RĂZVAN

Ei bine, știi acuma cine-s eu;
Spune-mi dar și tu, jupâne, cum se cheamă ciocul tău?

GANEA

Nu-i vorba de nume...

CIOBANUL

Lasă! ți-oi spune eu, căpitane.
Din botez Vâscan îi zice, iar după poreclă Gane;
Feciorul lui Osip Gane ce fusese căminar...

GANEA

Eu n-am venit în pădure ca să vorbim în zadar.
Lucrul care mă zorește trebui isprăvit îndată...
Nu-ncape nici o zăbavă... Află că iubesc o fată...

RĂZVAN

Atunci du-te la vrun popă, dintre cei ce pentr-un zlot
Cunună soră cu frate și mătușă cu nepot!
N-ai ce căta pe la mine,
Preoțit de cruda soarte
Ca să cunun alde tine

Numai cu duhul de moarte!
Așadar, pleacă, jupâne; pleacă, vesel c-ai scăpat...
Însă de-ai venit aice cu vrun scop înveninat...
(Pune mâna pe pumnar.)

CIOBANUL

Nu-l speria, căpitane... Boierii sunt slabi la fire:
Brațul, haina, mintea, fața, inima, totu-i subțire.

RĂZVAN

Urmează-ți vorba, jupâne. Te-ascult...

GANEA

Apoi îți spuneam
C-am îndrăgit pe-oarecine, firește fată de neam;
Din nenorocire totuși ea n-are mamă, nici tată,
Ș-unchiu-său vrea să-i răpească moștenirea cea bogată,
Luându-și de gând s-o-nchiză călugăriță la schit...
O faptă nelegiuită! Un lucru nepilduit!

RĂZVAN

Sărmana!... Dar zestrea-i mare?...

CIOBANUL

Avuții nenumărate!...

RĂZVAN

Sărmana!... Mori după dânsa?

CIOBANUL

Lângă Nistru patru sate!...

GANEA
(dând lui Răzvan o pungă)

Iată trei sute de galbeni. Alți trei sute, negreșit,
O să-ți aducă ciobanul, după lucrul săvârșit...

RĂZVAN

Cum o cheamă pe sărmana?... Pe iubita cea bogată?

GANEA

Nu-i vorbă...

CIOBANUL

O cheamă Vidra... Știi? A lui Moțoc nepoată...
Și cin-oare n-o cunoaște!

RĂZVAN

Da! Am auzit și eu...

HOȚUL II

Un fătoi ce călărește și-mpușcă chiar ca un zmeu.
Într-o zi am întâlnit-o alergând la vânătoare...
E voinică, n-am ce zice! Și-i frumoasă ca o floare...

RĂZAȘUL

Știut! După ce-i din osul acelui vornic Moțoc,
De care Moldova-ntreagă mi se temea ca de foc!

GANEA

Căpitane! Noi în vorbe pierdem vremea fără treabă...

RĂZVAN

Se-nțelege! Tu ai sete s-apuci zestrea mai în grabă!...
Spune-mi însă mai-nainte, pentru banii ce ne-ai dat,
Ce fel de marfă anume să-ți dea codru-ntunecat?

GANEA

Chiar acuma, căpitane, zece călărași în silă
Târăsc la călugărie pe nefericea copilă...
Mănăstirea nu-i departe... S-o smulgi din mâinile lor...
Dă-mi-o mie...

RĂZVAN

Te iubește?

CIOBANUL

Așa! Nu-i ceva ușor!
Vidra-i o fată semeață, bâcsită cu fudulie,
Care n-o să bage-n samă nici chiar pe Sfântul Ilie!...
Să iubească pe jupânul? Dec! Să-și pună pofta-n cui...
Boierul știu c-o iubește, dar nu ea pe dumnealui!...

GANEA

După cununie, lasă! și iubirea o să vie...
Dar grăbește, căpitane...

RĂZVAN

Așa-i! După cununie!
Adevărat. Eu uitasem c-asta-i lege pe la voi:
Numai zestrea înainte, iar iubirea mai apoi!...
Mai apoi? ba nu! iubirea nu mai vine niciodată,
Unde dintre două inimi, una-i boarfă cumpărată!...
Dar, mai în sfârșit, ce-mi pasă!...

CIOBANUL

Curat așa zic și eu:
De nu se iubesc boierii, pentru dânșii e mai rău.

RĂZVAN

Băieți! Mergeți cu jupânul. Ați auzit ce poftește.
Simbria-i destul de bună: faceți treaba voinicește...

CIOBANUL

Sănătate, căpitane!...

GANEA

Niciodată n-oi uita
Slujbulița cea frumoasă ce-o mi-i face dumneata,
Și-ți făgăduiesc pe cinste, că dacă din întâmplare
Vei fi prins de cârmuire, te scap eu din supărare:
Sunt cumnat cu pârcălabul, iar vornicii amândoi
Mi-s cam rude de departe...

RĂZVAN

Ciocoii sunt tot ciocoi!
(Către Răzașul, care vrea să plece cu ceilalți.)
Răzășule! Mai așteaptă...

RĂZAȘUL

Poruncește.

RĂZVAN
(luându-l deoparte)

Cată bine.
De-i pricepe că miroasă...

RĂZAȘUL

A trădare? Las' pe mine!

RĂZVAN

Dar nu v-atingeți de Vidra... E femeie.

RĂZAȘUL

Chiar să vrei,
Răzașul nu se pogoară la bătaie cu femei!

(Ganea, Ciobanul și haiducii ies.)

RĂZVAN

Femeie! ... Precum pojarul se naște dintr-o scânteie,
Așa m-aprinde pe mine ciudată vorba: femeie! ...
Femeie! De când pe dânsa o făcuse Dumnezeu,
El nu mai face nemica, fermecat de lucrul său,
Și, privind cu mulțumire la lumea cea zâmbitoare,
Zice: eu sunt rădăcină, dar femeia este floare!...
Femeie!... Și totuși omul, de lăcomie târât,
Iubește nu pe femeie, ci auru-i cântărit...
Pentru dânsul e femeie moșia cea măsurată,
O sculă prețeluită sau o pungă numărată!...

(Se aude afară un glas strigând: „Răzvan! Răzvan!")

Mă cheamă?... Cine să fie...

TĂNASE
(arătându-se dintr-o parte)

A! Iată că te-am găsit!

RĂZVAN

Stăi!... Tu ești... Mi-aduc aminte... Ești acel nenorocit,
Carele la Iași pe poduri oboseai strigând „jupâne",

Pân' să capeți o lescaie sau o fărâmă de pâne!...
Te cunosc, deși de-atuncea trecut-au un veac întreg:
Trei ani cumpliți de robie...

TĂNASE

Robie? Nu te-nțeleg!
Te știam slobod, băiete; sprinten ca o rândunică;
Bătându-ți joc de necazuri... Zău! nu mai pricep nemică...

RĂZVAN

Da! O robie de spaimă, cum numai duhul cel rău,
De-ar putea să biruiască, ar robi pe Dumnezeu!
Fost-am șerb, fost-am în lanțuri, ș-acum inima-mi suspină
Întâlnindu-te pe tine, căci tu, tu ai fost pricină!...

TĂNASE

Eu?

RĂZVAN

Tu, moșule! Tu singur! Asta-n veci eu n-oi uita...
Ș-apoi iată-mă-s în codru, haiducind din vina ta;
Și mâini de-mi va fi ursita să mor pe spânzurătoare,
Ți-o voi datora tot ție...

TĂNASE
(făcând semnul crucii)

Poznă!... Nu glumești tu oare?...
Să știu c-așa-i adevărul, o clipă n-aș zăbăvi,
Dându-ți pieptul meu drept țintă, să te poftesc a lovi!...

RĂZVAN

Tu! da, tu ești o unealtă a puterii fără nume,
Care țese nevăzută toate lucrurile-n lume,

Astfel c-ades muritorul, bun ca blândul mielușel,
Face rele peste rele, fără' s-o știe singur el!...

TĂNASE

Dar ce spui?

RĂZVAN

Ți-aduci aminte nenorocita de pungă,
Din care luași un galbăn, zicându-mi c-o să-ți ajungă,
Că sunt mulți sărmani în țară, că nu-ți place de prisos,
Pe când se zbuciumă frații, simțind cuțitul la os?...
Moșule! Făcând aceasta, puteai să prevezi tu oare
C-o să mă cufunzi pe mine în robia-ngrozitoare?...
Ei bine! căzut în fiare pentr-un galbăn ce-a lipsit,
De primeai tu punga-ntreagă, eu scăpam nepedepsit!...
Ha, ha, ha! Ș-apoi mai strige căpățânele-nțelepte
C-omul știe tot ce face, știe tot ce-o să-l aștepte,
Uitând c-un flutur de seară, ce trece repede-n zbor,
Este-n stare să răstoarne toată prevederea lor!...
O faptă cât de frumoasă, ca o floare cu otravă,
Tăinuiește câteodată pieirea cea mai grozavă!...
În sfârșit, tu ești pricină!...

TĂNASE

Dar de ce, copilul meu,
Să nu mă vestești în clipă, lăsându-mă-n locul tău
Însuși eu să-ncarc robia pe cărunțețele mele,
Și scăpându-te pe tine, să port lanțuri cât de grele?...
Un țigan ce miluiește pe-un neputincios bătrân,
Zică tot ce-i place lumea, este chiar ca ș-un român...

RĂZVAN

Haide! Ce-a fost se trecuse... Spune-mi acuma, iubite,
De ce-ți târâști tu la codru oasele cele-nvechite?
Cum de ți-ai lăsat copiii?

TĂNASE

Ba copiii m-au lăsat.

RĂZVAN

Te-au lăsat? Nu-mi vine-a crede!...

TĂNASE

Săracii au răposat.
În țara noastră cea mare și bogată, măi băiete,
Sunt români ce pier în foame! sunt români ce mor de sete!...
Astfel în toată Moldova, păcătosului Tănas
Nici un sprijin, nici un razăm, nici un scut n-a mai rămas.
Decât numai să-și însemne pieptul cu cea sfântă cruce
Și zicându-și „Doamne-ajută" calea codrului s-apuce;
Căci de-o bucată de vreme, cerșitorind pe meidan,
Auzeam mereu tot vorbe de căpitanul Răzvan...

RĂZVAN

Cum? La Iași?...

TĂNASE

La Iași, băiete, se vorbește despre tine
Felurite verzi și-uscate, câte nici în cap nu-ți vine!
Unii te laudă foarte, ca pe-un strălucit viteaz;
Alții, adică boierii, te sfâșie cu năcaz;
Iar țiganii tăi... iertare! O să-mi pui lacăt la limbă,
C-alta orice i-aș mai face, degeaba! tot nu se schimbă!...

RĂZVAN

Zi, moșule! Zi-nainte... Eu nu mă supăr deloc.

TĂNASE

Ei bine, țiganii zbiară că tu ești al lor proroc:
Tu o să-i scoți din cătușe, tu o să-i speli din păcate,

În tine-i toată nădejdea, fără tine nu-i dreptate;
O nebună de țigancă le-a spus c-a visat prin somn
Că tu o s-ajungi odată nu numai jude, ci Domn!...

RĂZVAN

Ciudat!

TĂNASE

O blestemăție! Auzi cine să domnească!
Însuși dracul nu croiește minciună mai țigănească.
Dar nu-i vorba de țigancă... Apoi precum îți spusei,
Rămâind singur în lume, fără copilașii mei,
Fără milă și-ndurare, fără căpătâi și vatră,
Mai rău decât chiar țiganii ce colindează cu șatră,
M-am pus pe gânduri, băiete; gânditu-m-am, răzgândit,
Ș-acum iată-mă-s aicea, bucuros că te-am găsit...
Nu căta că-s vechi de zile; în tinerețele mele
M-am bătut cu multe litfe, care de care mai rele,
Ba leși, ba păgâni, ba unguri, ba frâncii de-ai lui Despot,
Și ce-am învățat atuncea, n-am uitat încă de tot...
Mă vezi prăpădit, dar altfel această mână secată
Tot ar mai putea trimite dușmanului o săgeată...
Decât să mor în orașe de cruzimea celor răi,
Mai bine voi în pădure prin mine să piară ei!...
O ființă cât de slabă sporește când își răzbună.
Încearcă-mă și pe mine... Sunt haiduc și pace bună!

RĂZVAN

Așa te vreau, moș Tănase! Ș-o să vezi peste puțin,
C-orașu-i o leghioană și numai codru-i creștin...
În oraș totu-i robie; cel mai mic și cel mai mare,
Toți ca unul poartă lanțuri, toți ca unul gem în fiare;
Fiecare slugărește, și nici unul nu-i stăpân;
Însuși Domnul cu rușine pleacă fruntea la păgân!...
Pe când aicea stejarul lângă buruiană crește,

Dar fie cât de puternic, el pe dânsa n-o robește;
Iar sălbatecele fiare, ce flămânde rătăcesc,
Omoară sărmana jertfă pe care mi-o nemeresc,
Dar n-o-njugă cu năpaste, ca fiara cea omenească,
Care prada-i n-o ucide și n-o iartă să trăiască!...
În oraș totul se-ngroapă și putrezește de viu
În locuința-i îngustă și rece ca un sicriu,
Unde suflarea se curmă, unde văzduhul lipsește,
Unde cărămidă, lespezi, lut și piatră te-nvălește;
Pe când aicea verdeața ne ține loc de pereți,
Ne-acopere numai frunza și numai cerul măreț,
Iar jos s-așterne covorul, vopsit cu mii de vopsele,
Ce singură firea-l țese din ierburi și floricele!...
Lumea totuși de departe ne numește cu fiori
Ucigași, împușcă-n-lună, hoți, tâlhari, omorâtori...
O, nu, moșule! Nu crede! Așa fost-au totdauna
Că de cel gonit se leagă clevetirea și minciuna,
Precum mușchiul se lățește pe-un copaci pe care-l tai,
Și nu-l lasă pân' ce viermii nu-l prefac în putregai!
Săracul țăran ce-și pierde vitișoarele sau plugul,
Robul osândit ce fuge, blăstămând biciul și jugul,
Toți cei slabi, izbiți de soartă, de nevoi încunjurați,
Află-n codru mângâiere și ne dau nume de frați.
Când privești Moldova-ntreagă părăsită-n jaf și-n silă,
Pe cei buni în neputință, pe cei răi fără de milă,
Veneticul și păgânul, cel de neam și cel bogat,
Numai ei având dreptate și la Vodă și la Sfat,
Căciuliți de toată lumea, fără grijă de nemică...
O! atunce-ți pare bine când deodată se ridică
Spaima de haiduci în țară, născuți din al țării chin,
Precum o durere crudă naște-n piept câte-un suspin!

TĂNASE

Urmează, frate Răzvane! Mai vorbește! Mai vorbește!...
Focul cuvintelor tale m-alină, mă răcorește!
Sunt vorbe de sus, băiete, iar nu de-un om pământean...
O, Doamne! Să iasă tocmai dintr-o gură de țigan!...

VULPOIU
(de departe)

Cășitane! Căpitane!

RĂZVAN

Ce veste?

VULPOIU
(târând după dânsul pe Sbierea)

O caracudă!
Am pescuit-o acuma pe-uscat fără multă trudă...

RĂZVAN

Sbierea? În mâinile mele?

SBIEREA

Chiar Răzvan! ... Vai!... Sunt topit!...

TĂNASE

Te cunosc și eu prea bine!

SBIEREA
(căzând în genunchi)

Și dumneata?... Am murit!...
Sfinte Petre!... Sfântă Ana!... Mucenice Spiridoane!...
Scăpați-mă din pieire!... O să vă dau trei icoane,
Tot de-aramă poleite cu aur... sau cu argint!...

VULPOIU

Drace! Nu știam eu singur c-am pus mâna chiar pe-un sfânt!
L-am găsit în drum la stânga, într-o căruță stricată;
De gras ce-l vezi, de departe mi se păru că-i o roată;

Dar fiindcă vrea să fugă, îi dădui un bobârnac,
Şi simţii atunci de-aproape că-n roată-i ascuns un sac.
Deci acuma, căpitane, poţi să-i dai răvaş la dracul,
Că tot ce-a fost bun într-însul, nu mai este: iată sacul!...

SBIEREA
(frângându-şi mâinile)

Taleri trei mii patru sute cincizeci şi şapte ş-un ort!...
Sunt pierdut!... Prea sfântă Troiţă! Maică Precistă!... Sunt mort!

TĂNASE

Daţi-mi cinevaşi o armă, căci poftesc cu pofta mare
Să-i număr, tot unul-unul, vro zece mii pe spinare!

RĂZVAN

Eu ţigan, şi iată cine se laudă că-i român...
Fraţilor! Priviţi-l bine: eu sunt rob, dânsu-i... stăpân!...

TOŢI

Stăpân?...

RĂZVAN

Boierule, scoală!... Nu-i frumos şi nu-i cu cale
Să-ngenunchezi denaintea unui rob al dumitale.
Jupânului, ce-i cu dreptul d-a şedea chiar în Divan,
Nu se cade să se plece de frica unui ţigan...
Scoală dar ca ş-altădată, scuipă-mă şi pălmuieşte,
Că Vodă nu-ţi cere samă, şi pravila nu te-opreşte!
Scoală dar ca ş-altădată, şi pune pe-argaţii tăi
Ca să-mi dea şi dânşii palme, ca să mă scuipe şi ei!
Ţara-ntreagă nu-i a voastră?... Codru sau oraş, ce-ţi pasă?
Oricând ş-orunde, jupâne, sunteţi tot la voi acasă!...

(Sosesc Vidra, Ganea, Răzaşul şi ceilalţi hoţi.)

RĂZAŞUL

Căpitane! Îţi aducem pe nepoata lui Moţoc.
E cam cu năravciocoaica: n-o auzi vorbind deloc...

VULPOIU

Bre! Ce de mai boierime! Doi jupâni ş-o jupâneasă!

HOŢUL I

Parcă-i la curtea domnească!

HOŢUL II

O adunare aleasă!

RĂZAŞUL
(privind la Sbierea)

Haide-de! Dar âsta cine-i?... De când maica m-a făcut,
N-am întâlnit niciodată om mai pocit şi mai slut!

HOŢUL I

O gadină!

HOŢUL II

O şopârlă!

HOŢUL III

O năpârcă-nveninată.

RĂZVAN

Tăcere! Să fiţi cu toţii marturi la o judecată.
Âst boier, pe care-acuma îl vedeţi îngenuncheat
Şi care la Iaşi se plimbă mândru ca un împărat...

SBIEREA

Nu, nu, nu...

VULPOIU

Taci, caracudă!

RĂZVAN

Ăst boier prin răutate
Întrece gadini, şopârle şi năpârci înveninate...
Ca painjinul ce ţese pe furiş vicleanu-i ciur,
Şi-l întinde, şi-l anină, şi-l acaţă pe-mprejur,
Şi drept din mijloc pândeşte, pironit în neclintire,
Aşteptând să-i intre gâza în capcana-i cea subţire,
Apoi lacom se repede, bucuros c-a înşelat,
Ş-o tot rumpe, ş-o tot vâră în stomahu-i desfundat,
Şi iar îşi cârpeşte ciurul, şi iar la pândă s-aşează,
Şi iar ocheşte-n tăcere, nouă pradă să-i mai cază...
Astfel şi boierul ăsta e păinjinul sătul,
Gata să-şi mai dreagă cursa, tot strigând că nu-i destul!

SBIEREA

Nu, nu...

VULPOIU

Taci, că te ia naiba!

HOŢUL I

Nici iadul n-o să-l primească!

RĂZVAN

Însă din jertfele sale, nu-i alta ca să-l urască
Cu furie mai cumplită, cu foc mai înverşunat,
De cum Răzvan îl urăşte, setos de-a fi răzbunat!

Pentru-n galben, ce pe drumuri l-am găsit pe neaşteptate,
El, cu pravila-i în mână şi pe buză-i cu dreptate,
Mă ia rob... rob pentru-n galben, şi mă face nevăzut
Într-un beci, de mucezeală în mocirlă prefăcut,
Unde mă legase-n zgardă, ca pe-un câine-n bătătură...
Îl urăsc cu cea mai crunţă şi nepovestită ură!...

(Vidra face o mişcare de groază.)

TĂNASE

Răzbunare! Răzbunare!

HOŢII

Furcă!

RĂZVAN

Da! voiesc şi eu
Să-mi răzbun, dar moartea-n furcă i-ar fi prea puţin...

SBIEREA
(căzând jos)

Valeu!

RĂZVAN

Cruce, ţeapă, glonţ, săgeată... Nu-i destulă răzbunare!
Vreau o altfel de pedeapsă: o pedeapsă şi mai mare...

RĂZAŞUL

Căpitane! Ian sfârşeşte! Că decât să mai aştept,
Mai bine-acum dintr-o dată să-i înfig măciuca-n piept!

RĂZVAN

Mai Vulpoiule, rădică-l!...

SBIEREA
(când îl scoală Vulpoiu)

Vai mie!... Răzvane frate!...
Mă jur c-am lăsat acasă catastişe nencheiate...
Iartă-mă!... Tocmai pe tocmai!... Fost-ai rob, te iert şi eu...
De vrei, îşi voi da ş-un zapis... Martur mi-este Dumnezeu!...

RĂZVAN

Vulpoiule, du-l din codru! Scoate-mi-l pân' la răspânte,
Arată-i drumul cel mare, şi zi-i aceste cuvinte:
Iată dreapta, iată stânga, iată jos şi iată sus;
Alege la deal, la vale, la răsărit, la apus;
Răzvan te-avusese-n palmă, şi numai c-un semn de mână
Ar fi putut să te facă praf, pulbere şi ţărână...
Totuşi uite! Nu-ţi lipseşte nici un fir din perii tăi...
Să trăiască codrul verde!... Pleacă slobod unde vrei...

(Vidra e foarte mişcată.)

TĂNASE

Cum? Îl ierţi? Îl laşi să scape?...

RĂZAŞUL

Căpitane! Mi se pare
Că tu-ţi cam petreci cu glume, şi-ai uitat de răzbunare!

RĂZVAN

Răzbunarea cea mai crudă este când duşmanul tău
E silit a recunoaşte că eşti bun şi dânsu-i rău!...

RĂZAŞUL

Astea nu se trec la mine! Doară nu-s o fată mare,
Ca să cred că răzbunarea nu-i decât o sărutare!...

Noi l-am prins, al nostru-i dară, al codrului, nu-i al tău!
Nu-l iert eu, bată-l să-l bată!...

VULPOIU

Şi nici eu nu-l iert!

HOŢUL I

Nici eu!

HOŢUL II

Bagă sama, căpitane! Noi nu te-am ales pe tine,
Ca să te pupi cu boierii şi să ne dai de ruşine!

O VOCE

Ţiganul se prea gurguţă!

ALTĂ VOCE

Se cunoaşte că-i ţigan!

MAI MULTE VOCI

Ţigan! Chiar ţigan!...

RĂZVAN

Ţiganul nu mai este căpitan!
(Scoate din brâu o bardă poleită.)
Când voi m-aţi pus peste codru, dându-mi în mână securea,
Juratu-mi-aţi să m-asculte lunca, drumul şi pădurea.
Iată barda ce-a pătat-o jurământul cel viclean;
Daţi-o unui alt mai vrednic, care nu va fi ţigan!
Puneţi dintre voi pe-acela care-i meşter să vă-nveţe
A năvăli-n slăbiciune, a vă izbi-n bătrâneţe,

Sau pe-o singură furnică să daţi iureş câte doi!
Aşa căpitan vă trebui, dar Răzvan nu-i pentru voi!
(Aruncă barda şi voieşte a ieşi.)

RĂZAŞUL

Haide, haide, căpitane! Te iuţeşti peste măsură!
Nu te pierdem noi pe tine pentru astă pocitură!
(Priveşte încruntat la Sbierea, apoi rădică de jos securea şi o dă lui Răzvan.)
Iată barda, ia-ţi-o iarăşi, fă ce-ţi place, fă cum ştii...
Dar eu unul... of, măicuţă!... l-aş tăia fâşii-fâşii!

VULPOIU

Să trăiască căpitanul!

TOŢI

Căpitanul să trăiască!

TĂNASE

Da, da! Şi de ţigănie să nu se mai pomenească!

RĂZVAN
(către Sbierea)

Stăpâne, acuma pleacă!...

SBIEREA

Să plec?... Cum?... Adevărat!...
O, ce om! Ce piatră scumpă! Ce suflet de matostat!...
Dar fiindcă scapi de moarte pe-un creştin foarte cucernic,
O să te blagoslovească Dumnezeu atotputernic!...

RĂZVAN

Fugi, boierule, de-aice!... Fă-mi şi tu pe placul meu!...
Mi-e scârbă s-aud din gură-ţi numele lui Dumnezeu!

VULPOIU
(împingând pe Sbierea)

Mişcă! Mişcă, caracudă!

SBIEREA

Ba nu... Mă rog! Fără pripă!...
Mai avem o socoteală... Numai un cuvânt... O clipă!...
Daţi-mi sacul meu!... Răzvane!... Nu mă sărăci de tot!...
Taleri trei mii patru sute cincizeci şi şapte ş-un zlot!
(Iese ghiontit de Vulpoiu.)

VIDRA
(înaintând şi întinzând mâna către Răzvan)

Aş fi mândră, căpitane, ca să strâng o mână, care
Nu voieşte să-şi răzbune decât numai prin iertare!...

RĂZVAN

Mâna mea?... Această mână, dezmierdată de cuţit,
Arsă de foc şi de vânturi, bătută necontenit,
Spălată de ploi şi grindini, aspră şi neagră din fire,
Cuteza-va ea s-atingă mâna-ţi albă şi subţire?...

VIDRA

De când oamenii din codru răpitu-m-au după drum,
N-am oftat, n-am zis o vorbă, fost-am mută pân-acum,
Oprind lacrima pe geană şi-necând în piept suspine,
Ca să nu pogor pe Vidra pân' la ei şi pân' la tine...
Dar nu-i pasere pe lume să nu cânte mai cu dor,
Când ziua-i plină de soare şi cerul e fără nor;
Nu-i femeie să nu-şi simţă inima-i în tulburare,
Când s-aşterne denainte-i luminând o faptă mare!...

Rob, ţigan, haiduc, de-oriunde soarta să te fi adus,
Un suflet c-al dumitale îşi va face loc în sus!

(Răzvan rămâne aţintit.)

TĂNASE

Aferim! Ce mai muiere! De-ar fi mulţi boieri ca tine...

GANEA

Ce faci, dragă jupâneasă? Cine-ar crede!... E ruşine!
Nepoata marelui vornic şi fiica unui spătar,
Dumneata să stai de vorbă... Ce-njosire!... c-un tâlhar!...

RĂZAŞUL

Căpitane! Căpitane!... Fă-ţi cu mine o pomană:
Dă-mi voie măcar dintr-însul să-ţi fierb de prânz o tocană!

HOŢII

Da, da! Să-l tăiem îndată!...

RĂZAŞUL

Să-l bucăţim mărunţel,
Ca să nu se mai cunoască de-a fost boier sau viţel!...

RĂZVAN
(ieşind din gândire)

Cum? De ce-i aşa urgie?... Lăsaţi-l în bună pace!...
El nu v-a făcut nemica...

RĂZAŞUL

Nu cumva! Iată ce-mi place!
Doar n-ai fost surd, căpitane?... Nu-l mai apăra-n zadar!...
Nu l-ai auzit tu singur că te numeşte tâlhar?...

RĂZVAN

Eu tâlhar?... Dar cine-a zis-o?... Răzvan nu putea s-audă,
Căci simţirea-i se pierduse, rătăcindu-se pe-o buză
Din care sorbea cu-ncetul cuvinte ce-mi par mereu
Că tot încă sună, sună şi răsună-n jurul meu!...
O, tu, femeie măreaţă! tu un înger! tu o zână!
Tu, ivire minunată ce-mi răsai ca o lumină!
Să te mai auz o dată că locul meu este sus...
Aşa c-ai spus-o? Mai spune-mi! Mai spune-mi încă!...

VIDRA
(cu sfială)

Am spus...

RĂZVAN

Ai spus!... Eu credeam ca-n lume nu va fi nici o fiinţă
Ca să-şi cufunde privirea, sub gunoi de umilinţă,
Până la omul care-n viaţa-i n-a gustat de nicăiri
Decât despreţ şi nemilă, batjocură şi loviri!...
Dar ştii tu oare puterea ce-o au cuvintele tale,
Luminându-mă cu raza străcurată jos în vale,
Unde de-ale nopţii umbre, supt un văl întunecos,
Ascundeau în adormire tot ce-i bun, tot ce-i frumos?
Tu mi-ai dat o lume nouă, mi-ai deschis o nouă cale!
C-un cuvânt, c-o vorbă numai, cu suflarea gurei tale,
Ca Domnul Hristos pe Lazăr tu din moarte m-ai sculat!...
Ce putere! Ce minune!...

RĂZAŞUL

Căpitanu-i fermecat!

RĂZVAN

Dar tu stai şi taci acuma?... Îţi pare rău dumitale
C-ai picurat o nădejde peste un noian de jale?

Poate-ţi mai aduci aminte cine eşti?... Ei bine, dar,
Nici eu n-o să uit atunce că Răzvan e un tâlhar!
(Către Ganea.)
Sunt tâlhar... Aşa-i, jupâne? Ei da! Sunt tâlhar! Fireşte!...
Am înţeles cum mă cheamă, ş-o să mă port tâlhăreşte...
(Aruncând jos o pungă.)
Na, boierule! Ia-ţi punga!...

GANEA

Ba nu! Ia-ţi-o dumneata...
Îţi mai datoresc trei sute... Crede-mă că n-oi uita...
Ciobanul o să-ţi aducă.

RĂZVAN

Nu-mi pasă de datorie!
Iată banii tăi, jupâne! Dă-mi o altfel de simbrie!
O simbrie tâlhărească! Las' prin cântec să ţi-o spui:
Numai cântecul deschide cugetul haiducului!

P-un deal, p-un colnic
Mergea un voinic,
Voinicul voinicilor
În ţara piticilor:
Cu faţa voinică
Ş-o inimă mică!
Lângă el mergea,
Şi la el privea,
Şi mereu ofta,
Poate că-l iubea
O copilă dalbă
Cu galbeni în salbă,
O dulce fetiţă
Cu flori în cosiţă,
Cu rai în guriţă!
Amândoi mergea,
Şi mergând grăia,

Şi grăind zâmbea,
Când iată
Dodată
Pe drum mi s-arată,
Stând în calea lor,
Vătavul haiducilor,
Căpitanul hoţilor,
Groaza veneticilor!
Şi cum mi s-arată,
Priveşte la fată,
O vede şi iată:
I se face milă
De biata copilă!
Şi zice apoi
Către cel ciocoi,
Către cel voinic,
Voinic de nemic:
Calea e a ta,
Mândra e a mea,
Şi de nu mi-o dai,
Hai la luptă, hai!...

(Vidra îşi pune mâna pe frunte.)

TĂNASE

U, uf, ce inimă mare! Păcat, zău, că nu-i creştin!...

GANEA

Eu nu-nţeleg, căpitane... Ce vrei? Ţi-oi plăti deplin...

RĂZAŞUL

Nu-nţelegi ce este lupta?

GANEA

Lupta?

RĂZAŞUL

Lupta voinicească:
Unul pe-altul să-mi apuce, ş-apoi să mi se trântească!

GANEA

Dar căpitanu-i mai tare... mai umăros... mai cu piept...
Lesne poate să mă bată... nu se cade... n-ar fi drept.

RĂZVAN

A! jupânului, pesemne, îi place lupta nemţeşte?
Daţi-i săbii dumisale: să-şi aleagă ce poftește!...
Pentru mine-i chiar totuna: ne vom bate cum va vrea,
De-oi muri, nu-i mare treabă, iar de nu, Vidra-i a mea!
(Scoate paloşul, pe când Răzaşul dă pe al său lui Ganea.)
Apucă spata, jupâne!...

GANEA
(scoţând paloşul)

Din dragoste!

CIOBANUL

Patru sate!

RĂZVAN
(învăluind)

Apără-te!

VIDRA
(descoperindu-şi faţa şi punându-se între amândoi)

Nu, Răzvane!... N-ai cu cine!... Nu te bate!...

CÂNTUL III

NEPOATA LUI MOŢOC

Să nu te blăsteme cineva:
s-ajungi slugă la cai albi
şi stăpân femeie s-aibi!
ANTON PANN

FEŢELE:

RĂZVAN, ostaş leşesc
VIDRA, iubita lui
RĂZAŞUL, VULPOIU } tovarăşii lui
SBIEREA, prins în război
HATMANUL
MINSKI, PIOTROWSKI } căpitani
ISCOADA MUSCĂLEASCĂ
OSTAŞUL I
OSTAŞUL II
OSTAŞUL III
CĂPITANI ŞI OSTAŞI LEŞEŞTI

O tabără leşească la marginile ţării muscăleşti: corturi, tunuri, arme...

(Trei ostaşi, din cari I şi II duc pe cel al treilea, greu rănit.)

OSTAŞUL I

Mulţi muscali ucis-ai oare?

OSTAŞUL II

Cu sabia?

OSTAŞUL I

Cu ce vrei!

OSTAŞUL II

Cu sulița două sute și cu paloșul vro trei!
Opt sau nouă-zece sute... Poate și mai mult!...

OSTAŞUL I

Desigur!

OSTAŞUL II

Dar tu?

OSTAŞUL I

N-am ucis nici unul. Nu-mi place. N-am vrut eu singur!...
Rănit-am însă vro mie... Tu mă știi că-s cam voinic:
Tot răni de cele mai grele, de la cap pân' la buric...

OSTAŞUL II

Vezi, așa suntem noi leșii!

OSTAŞUL I

Trăiască țara leșească!
Muscalul, de-ar fi cu dracul, tot nu-i chip s-o biruiască!...

OSTAŞUL III

Of!... Eu mă sfârșesc cu zile... și voi, ca nește nebuni,
Când nu tremurați în tufe, vă desfătați în minciuni!...
Ah! duceți-mă la doftor: încai moartea să mă scape...

(Câteșitrei ies la dreapta, pe când la stânga se arată Minski și Piotrowski.)

MINSKI

Uite, măi! Inima-n mine plesnește, gata să crape!...
Sângele mi se ràdică și se suie în obraz
De ciudă, de-ntârâtare, de durere, de necaz!
Cum ți se pare, iubite? într-o tabără crăiască,
Tocmai în mijlocul nostru și-n țara noastră leșească,
Un străin, o venitură, un om fără căpătâi,
Un nătărău din Moldova să fie tot cel dentâi?
Pe când eu zac la o parte, lăsat fără nici o treabă,
Uitat ca o jucărie, ca un copil, ca o babă!

PIOTROWSKI

Ce vrei! *Ut verum dicamus*, mărturisește și tu
C-acest *vir Valachus* este *strenuissimus*...

MINSKI

Ba nu!
Eu nu recunosc aceasta! Nu se cheamă vitejie
A nu te teme de moarte numai din obrăznicie!
Un nu știu cine ca dânsul, un mojic necunoscut,
Nu-i este iertat a face lucrurile ce-a făcut!
Să cuteze el s-apuce steagul muscălesc cel mare...
Aceasta m-aruncă-n friguri, în furie, în turbare!...
Să pătrunză chiar în cortul voievodului rusesc...
O! aceasta-i grozăvie! Sunt gata să-nnebunesc!
Spune singur tu, fârtate, dacă nu era mai bine
Nește astfel de izbânde să se fi făcut de tine?
Sau de-un altul orișicare... iar de mine mai ales!...
Spune, spune tu!...

PIOTROWSKI

Firește! *Non est in dubio res.*
Însă, *carissim' amice*, așa va fi totdauna

Că *virtus* nu-i alta-n lume decât *prospera fortuna.*
Răzvan e *felix ad casum*! Totu-i merge gâitan!
E noroc. *Venti faventes!*

MINSKI

Tot Răzvan! Răzvan! Răzvan!
Tabără leşească-ntreagă mi-l înalţă şi-l ridică,
Iar despre noi nu s-aude, nu se vorbeşte nemică!...
Dreptu-i, oare, ca-ntr-o ţară, în care eu sunt născut,
Un venetic fără nume să fie mai cunoscut?!...
Zici că-i noroc?... Nu-i aceasta... Nici noroc, nici vitejie!
Este altceva, iubite, ş-o să ţi-o spui numai ţie...
Eu sunt sigur ş-aş fi gata chiar să jur c-acest Răzvan
E frate...

PIOTROWSKI

Frate cu cine?

MINSKI

Cu...

PIOTROWSKI

Dic quaeso!

MINSKI

Cu satan!

PIOTROWSKI

Ce spui, *Domine mi Deus!*... Dar de-unde s-o ştii aceasta?...

MINSKI

O vei şti şi tu ca mine... Spune-mi, văzut-ai nevasta
Îmbrăcată bărbăteşte, haine negre, chip bălan,
Care întovărăşeşte nencetat pe-acest Răzvan?

PIOTROWSKI

Am văzut-o... E frumoasă! *Virgo facie concina,*
Perdecora, pervenusta...

MINSKI

Ha, ha, ha! Asta-i pricina!
Răzvan zice că-i e soră, dar eu pot să-ţi dovedesc
C-acea muiere-i chiar dracul, numai botu-i femeiesc!
Dânsa-i o fermecătoare ce cu farmecele sale
Are puterea pe-orcine să-ntunece, să-l înşale,
Să-i ia văzul, să-l orbească, să facă noapte-n amiaz,
Încât s-o crezi că-i frumoasă şi pe Răzvan că-i viteaz!...

PIOTROWSKI

Cei drept, *Sanctissimus Thomas* in *Summa Theologiae*
Firmat asemenea fapte, iar *Petrus Hispanus* scrie
Cum că *foemina* şi dracul sunt *affines* oarecum:
Dracul e foc, iar femeia iese dintr-insul ca fum...

MINSKI

Crede-mă c-acea muiere, orice-i spune, orice-i zice,
Orice-i vrea, e însuşi dracul...

PIOTROWSKI

Taci, că iată vin aice
Alii duo Valachi, ce-i tot văd mai-mai de-un an
Conjunctissime vivendo nedespărţiţi de Răzvan...

MINSKI

(privind în partea de unde vin Răzaşul şi Vulpoiu)

Pjha! Ce făpturi ciudate! Ce fiinţi nesuferite!
Ce mişcări respingătoare! Ce obrazuri necioplite!
Eu unul îţi spui atâta că de-oi fi vrodată crai –

Lucrul este cu putință, – ei bine, de trei ori vai
Ce legi aspre n-aș mai face, ca să dau peste hotară
Și să gonesc într-o clipă toți moldovenii afară!
Însă toți! Toți pân' la unul! Nici un om! Nici un picior!
Numai pe Răzvan, el singur, l-aș lăsa... ca să-l omor!

RĂZAȘUL
(*cântând de departe*)

Vom îmblăti la săcară
Până-n mândra privăvară
Ș-om ieși la codru iară,
În capătul șesului,
La marginea drumului,
În calea armeanului!

MINSKI
(dulce)

Să trăiți, voinici!

VULPOIU

Prea bine; mulțumim...

RĂZAȘUL

Și sănătate,
Căci în lume sănătatea e mai bună decât toate!

MINSKI

Mă prea bucură-ntâlnirea... Doream să vă văz de mult...
Eram să vă-ntreb un lucru...

RĂZAȘUL

De nu-i fi lung, eu te-ascult,
Fiindcă noi, moldovenii, știm așa că vorba lungă
E nebunie de crieri și sărăcie de pungă.

MINSKI

Aș dori s-aflu... Pe-cinste, Răzvan al vostru mi-i drag,
Și... vorbind c-un oarecine... făcut-am un rămășag...
Ca să nu-l pierd... mă pricepeți... vreau să zic... îmi trebui mie...
În sfârșit, ce fel de slujbă sau ce fel de boierie
Va fi avut în Moldova viteazul cel strălucit,
Ostașul cel mai de frunte, bărbatul cel mai vestit,
Podoaba taberei noastre, un luceafăr, o minune!...

VULPOIU

Drace! Vrei numai atâta?...

RĂZAȘUL

Taci, Vulpoiule! Nu-i spune...

VULPOIU
(*zâmbind*)

Ba să-i spui! De ce să piarză săracul un rămășag?
Mai vârtos când știu acuma că Răzvan îi este drag!...
Învață dar de la mine că slujba ce-o avusese
În țara Moldovei este dintre cele mai alese;
O treaptă atât de-naltă, încât era mititel
Boierul cel mai puternic, când se punea lângă el...

PIOTROWSKI

Admirandum!

MINSKI

Dar ce slujbă? Cum se cheamă?

RĂZAȘUL

Măi, ți-ajungă!
Că ne-am înțeles odată de-a nu face vorbă lungă...
Sunt cam iute. Bagă sama!...

VULPOIU

Las', Răzaşule!... Eu vreau
La toate câte doreşte, să-i pot răspunde pe şleau.
Că doar nu ne cercetează cu vrun scop de răutate,
Mai cu samă când iubeşte pe Răzvan ca şi pe-un frate...
Aşadar, mă-ntrebi ce slujbă? Cum se cheamă?... Fel de fel!
Unii căpitan îi zice, alţii-i zice vătăşel...
Dar treapta-i mult mai de frunte, prin putere şi simbrie,
De cum pe la voi aice este chiar o hătmănie!...

PIOTROWSKI

Capitaneus pedestris?

VULPOIU

Ba şi călare ades:
Pedestrime la strâmtoare şi călărime la şes...
În codru se pedestreşte, pe câmp încalecă iară:
Astfel este rânduiala oştilor la noi în ţară.

MINSKI

Dar avea moşii?

VULPOIU

Ha drace! L-asta eu nu m-am gândit!...
(*După o tăcere.*)
Cât poate da o moşie, Răzvan căpăta-nzecit...
Adecă cevaşi ca dijmă, în bani, în grâne şi-n vite,
Ce trebuia la poruncă să-i dea toţi pe negândite...

PIOTROWSKI

Şi-ţi fi avut multe *pugnas, videlicet* bătălii?

VULPOIU

O! se-ntâmpla câteodată şi-ntr-o zi două sau trii,
Cât ţinea vremea de vară, căci în urmă, la iernatec,
Ne hodineam cum fac turcii: obicei îndemânatec!

MINSKI

Dar spune-mi, acea femeie...

RĂZAŞUL
(*cu furie*)

La dracu! La nouă draci!
La nouă sute!...

MINSKI

Ce-ţi trebui? Ce vrei, voinice?...

RĂZAŞUL

Să taci!
Bată-te Mama pădurii! Te mai legi şi de muiere?

MINSKI

Ba nu; doream să ştiu numai...

RĂZAŞUL

Zău, mai bine fă-mi plăcere,
Ori ne lasă tu aice, sau noi te lăsăm aici!

MINSKI
(*către Piotrowski*)

Haidem, tovarăşe!

PIOTROWSKI

Ergo...

MINSKI

Să fiţi sănătoşi, voinici!
(Iese cu Piotrowski.)

RĂZAŞUL

Bună treabă!... Pizma, ura, zavistia, vrăjmăşia,
Şi nici un pai de răsplată pentru toată vitejia,
Iată câştigul cel mare, ce Răzvan l-a dobândit
De când părăsise ţara şi codrul blagoslovit!
Vai de dreptatea leşească! Vai de bunătăţi streine!
Ne-am păcălit, măi fărtate! Rău ne-am păcălit!...

VULPOIU
(gânditor)

Vezi bine!...

RĂZAŞUL

Mai înţelept moş Tănase, când zicea oftând cu foc:
Tu fă ce-ţi place, Răzvane, dar eu o să stau pe loc;
Nu las Moldova, şi pace! foamete, sete, ruşine,
Aice să sufăr toate, căci e cuibul meu...

VULPOIU

Vezi bine!

RĂZAŞUL

Şi eu, Vulpoiule dragă, trebuia verde să-i spui,
Iar nu să caut orbeşte buricul pământului,
Uitându-mi de răzăşie!... Poate că prin judecată,

De mai rămâneam în ţară, tot o câştigam odată.
Hrisoavele mele iată-s!
(Scoate din sân o legătură.)
Aci trei urice sunt
De la Alexandru Vodă şi de la Ştefan cel Sfânt,
Pe cari le stropesc cu lăcrimi, le şterg de praf cu suspine,
Şi le ştiu pe dinafară, făr' să fi citit!

VULPOIU

Vezi bine!...

RĂZAŞUL
(sărută şi apoi ascunde legătura)

Îi ziceam eu: măi Răzvane, nu pleca! nu fi nebun!
Decât orice trai in lume, traiul codrului-i mai bun...
Of! Nu vru să mă-nţeleagă!... Şi tu ştii a cui e vina?
Aşa-i când tace cocoşul, lăsând să cânte găina;
Aşa-i când capra-i în frunte, poruncind în loc de ţap;
Aşa-i când bărbatu-i coadă; aşa-i când muierea-i cap!...
Din dobitoacele toate, numai matca la albine
N-are cusur ca stăpână... Celelalte, vai!

VULPOIU

Vezi bine!

RĂZAŞUL

Dracul ne trimise-n cale pe nepoata lui Moţoc!
Sărmanul Răzvan acuma nu-i om, ci-i un năpârstoc,
Pe care Vidra mi-l mişcă şi-l întoarce fără preget,
Şi la dreapta, şi la stânga, nu cu mâna, ci c-un deget!...
Ş-apoi eu nu dau cu gândul, oricât de mult chibzuiesc,
De ce Vidrei nu-i plăcuse obiceiul haiducesc?

VULPOIU

M-am gândit şi eu l-aceasta, ş-am ajuns drept încheiere
Să cred că Vidra-i smintită, ca orişicare muiere,

Iar Răzvan, de-a fost odată cu o minte de bărbat,
De când ascultă pe Vidra și dânsul s-a deocheat;
Căci nebunia s-acață mai rău ca un mărăcine
Și trece ca o căscare de la om la om...

RĂZAȘUL
(gânditor)

Vezi bine!

VULPOIU

Este-nvederat că leahul nu face haz de Răzvan....
Ș-apoi de-ar mai ști, o Doamne! că nu-i creștin, ci-i țigan...
Oho! L-ar goni departe! Ba cu dânsul și pe tine...
Iată cum ne duce Vidra, trăgându-l de nas!

RĂZAȘUL

Vezi bine!

VULPOIU

Leșii au o lege-anume: un om de neam țigănesc
Să nu calce cu piciorul pe pământul cel leșesc...
Alte neamuri să poftească, orișicând sau orișicine,
Iar jidovii, mai cu seamă, sunt ca-n țara lor...

RĂZAȘUL

Vezi bine!

ISCOADA
(arătându-se din fund)

Creștini cucernici...

VULPOIU

Ce-ți trebui?

ISCOADA

V-am văzut, de nu mă-nșel,
Umblând cu Răzvan...

RĂZAȘUL

La naiba! Nici tu nu te-mpaci cu el?

ISCOADA

Nu mă-mpac? Iartă-mă, Doamne! Eu nici nu-nțeleg ce-i ură:
A iubi pe toți creștinii mă-nvață Sfânta Scriptură...
Așadar, vă rog să-mi spuneți într-un chip cuviincios,
Unde poci oare să-l aflu, în numele lui Hristos?...
(Zărind pe Răzvan, care se apopie.)
Dar ce văd! Iată chiar dânsul!... Dumneata ești, mi se pare,
În toată creștinătatea luptătorul cel mai tare?
Ca sabia lui Arhanghel, ca toiagul lui Aron,
Praștia lui David prorocul, buzduganul lui Samson...

RĂZVAN

Sunt Răzvan...

ISCOADA

E de nevoie, nimenea ca să n-o știe,
Să vorbim precum vorbise Moise cu Iehova...

RĂZVAN
(către Vulpoiu și Răzașul, făcându-le semn să plece)

Fie!

RĂZAȘUL

Crede-mă c-ar fi mai bine ca și pe noi să ne lași.
Ai mulți dușmani... Chiar muscalii nu-ți sunt așa de vrăjmași

Ca leahul cel pizmătareț, care alta nu visează
Decât el să se rădice și toată lumea să cază...

RĂZVAN

N-aveți grijă! Fiți în pace!... Puteți să vă depărtați:
Brațul meu e lângă mine și sabia-i lângă braț...

VULPOIU
(*depărtându-se cu Răzașul*)

Haidem, Răzașule dragă! Să-i spunem Vidrei aceasta:
Cine pe noi nu ne-ascultă, o s-asculte pe nevasta...

RĂZVAN

Suntem singuri. Ce vrei?

ISCOADA

Jură de-a nu spune nimărui
Taina cea de mântuire ce-am venit ca să ți-o spui.
(*Răzvan face un semn de învoire.*)
Nu-i așa! Eu vreau anume pe crucea prea lăudată,
Pe cei doisprezeci apostoli și pe Maica cea curată,
Pe cele șapte biserici, pe cei patruzeci de sfinți,
Pe soborul din Nikeia cu trei sute de părinți,
Pe-o sută cincizeci de psalmuri, pe șaptezeci de tâlcovnici,
Pe toți fericiții pusnici și mucenici și duhovnici,
Și pe ieslele, la care se-nchinară cei trei crai,
Să-mi juri mai întâi de toate că leșilor nu mă dai...

RĂZVAN

Tu nu ești leah, prin urmare?

ISCOADA
(*făcând cruce*)

Dumnezeu să mă păzească
De-a fi eretic ca leșii de legea papistășească!...

Dar dumneata, ca și mine, ești pravoslavnic curat,
Și slujind în astă țară, faci cel mai mare păcat,
Precum zice Sfântul Pavel...

RĂZVAN

Așa! Iarăși cele sfinte?
Tu ești muscal! Numai dânșii sunt meșteri cu jurăminte
Tot cruci și tot evanghelii să-nșire ca din fuior
Chiar atunce când li-i gândul să ne-nșele mai ușor!...
Ce vrei? Ce cauți pe-aicea? De la cine vii și de-unde?
Ce faci în oastea leșească și ce-ai cu mine?... Răspunde!...

ISCOADA
(*văzând pe Vidra, care se apropiase și se pusese în fața lui*)

Acest om... astă muiere... muierea nu-i tocmai om,
După cum mărturisește fericitul Chrisostom...

RĂZVAN

Taci!

ISCOADA

Femeia-i cam limbută: ea nu pricepe ce-i taina;
Vorba-i lungă ca și coada, coada-i lungă ca și haina,
Precum arată prorocul!...

RĂZVAN
(*apucându-l de barbă*)

Zău, nu mă mai stăpânesc!

ISCOADA

Nu mă necinsti!... Sunt preot și părinte sufletesc...

RĂZVAN

Zici că eşti preot? ... Dar spune-mi, popei i se cade oare
Să-şi arunce jos veşmântul, călcând rasa sub picioare,
Şi prin fapta cea mai neagră să mânjească sfântul dar,
Iscoadă-n întreaga lume, preot numai în altar?

ISCOADA

Fiule! Eu nu văd răul de-a lucra cu stăruinţă
Pentru sfântul ţar şi pentru pravoslavnica credinţă.
Păcatu-i al dumitale, care, fiind moldovean,
Îţi dai sufletul în gheara leahului celui viclean,
Popor depărtat de lege, oi rătăcite din turmă
Şi pe cari o să-i strivească judecata cea din urmă,
La un loc cu filistenii şi cu Gog şi cu Magog...
Ş-apoi făcându-le astea, undei-i folosul, mă rog?

RĂZVAN

Eu caut numai la cinste...

ISCOADA

Fleacuri! Treabă de cuvinte!
Folos, cinste, tot aceea, deşi se cheamă altminte!
Aşadar, ce fel de cinste dobândit-ai, de când eşti,
Ca Nemvrodul din Scriptură, floarea cetei diavoleşti?

VIDRA

Are dreptate, Răzvane! Iat-a treia bătălie,
În care braţul tău varsă ploi de sânge pe câmpie,
Ş-apoi unde-i mulţumirea şi răsplata ce-o primeşti,
Rădicând pe brazda morţii clăi de stârvuri duşmăneşti?...
Pe când tu goneai vrăjmaşul, dând cu piepul la năvală,
Alţii mulţi s-ascund în umbră, de-unde răsărind cu fală
Îi vezi mari, îi vezi în frunte, lăudaţi, slăviţi, aleşi,
Iar tu rămâi tot în urmă, ca o slugă pintre leşi!

RĂZVAN

Şi tu, Vidro?

ISCOADA

Jupâneasa vorbit-a dumnezeieşte!
Câteodată prin femeie Duhul cel Sfânt ne vorbeşte;
De pildă, Ana, Iudita, Estera... mai în sfârşit,
Este-nvederat că leahul deloc nu te-a răsplătit...
Rusul ştie mult mai bine să dea orişicui dreptate...

RĂZVAN

Taci! Destul!

VIDRA

Vorbeşte!

ISCOADA

Ţarul îţi dăruieşte trei sate...

VIDRA
(cu dispreţ)

Bogăţie? Nu-i aceasta!

ISCOADA

Trei sate lângă Kazan,
Şi, cât va ţine războiul, o treaptă de căpitan...

VIDRA
(mişcată)

Căpitan?

ISCOADA

Mai pe dasupra, pentru creştineasca faptă,
După moarte fericirea ş-un locaş în rai te-aşteaptă...

RĂZVAN

Nu primesc!

VIDRA

Ce spui, Răzvane! Dar de ce să nu primeşti?...
Nu-i puţin căpitănia în oştile muscăleşti.
Tu nu eşti născut aice; poţi să mergi în lumea-ntreagă.
De leşi n-ai nici o nevoie şi nemica nu te leagă...
Cată-ţi norocul aiurea, dacă nu-l găsim aici!

RĂZVAN

Am jurat!

ISCOADA

Dar jurământul nu se dă la eretici.
Deci, mitropolitul nostru pe dată o să-l dezlege,
Judecând după soboare şi dumnezeiasca lege,
Precum anume se scrie în sfântul Nomocanon,
Citeşte cap paisprezece soborul din Chalkedon,
Cap treizeci şi trei sau patru sobor din Laodikia,
Asemenea capul două sobor din Antiohia...

RĂZVAN

Fugi, popă fără credinţă, ce legea ţi-o iai în râs!
Fugi, şi spune celor javre ce la mine te-au trimis
Că Răzvan nu vrea să guste dreptatea voastră rusească,
Pentru care lumea toată-i o marfă negustorească,
Iar omul se scotoceşte ca vita ce-un precupeţ
O cumpără-n aşteptare s-o desfacă mai cu preţ!

Numai la voi vrednicia prin cumpănă se cunoaşte,
Deprinşi a vinde cu dramul până şi sfintele moaşte,
Şi cu mâna pângărită rămăşiţa unui sfânt
A schimba, după tocmeală, pe aur sau pe argint!...
Fugi de-aici!...

VIDRA

Dar uiţi, iubite, că de-ar fi oricum să fie.
Muscalu-ţi dă chiar îndată cinstea de căpitănie...
Vei fi căpitan, Răzvane!... Căpitan, aceasta-i mult!...

ISCOADA

Şi trei sate mari...

RĂZVAN

Lipseşte! Mi-e greu să te mai ascult!...

VULPOIU
(venind iute, turburat)

Topenie! Grozăvie! Bazaconie!...

RĂZVAN

Ce este?

VULPOIU

Lucru nevisat în vise, nepovestit în poveste!...
Vezi pe hatmanul acolo, stând la vorbă şi la sfat,
De toată căpităniмea ocolit şi-nconjurat?

(*Iscoada se uită unde arată Vulpoiu şi fuge în partea cealaltă.*)

RĂZVAN

Ei bine, ce mă priveşte?

VULPOIU
(*cu necaz*)

Ei bine! Ba zău nu-i bine!...
Ei vorbesc şi pun la cale şi se-ntreabă chiar de tine...

RĂZVAN

De mine? Ce nălucire!

VULPOIU

Căpitanii într-un gând
Îţi tot caută pricină şi te defaimă pe rând;
Unul care să te scoată din oaste, altul din ţară,
Al treilea chiar din lume te-ar da bucuros afară,
Iar hatmanul mi-i ascultă, neclintit ca un butuc;
De multe, ce tot aude, s-a făcut şi el năuc!

VIDRA

Vezi, Răzvane, ce greşeală de-a ne vesteji aice,
Pe când într-o altă parte ai putea să fii ferice?
Hai în oastea muscălească! Atâta ne-a mai rămas...
Te-aşteaptă căpitănia, de-i face numai un pas...

VULPOIU

Vine hatmanul... Priveşte... S-au oprit în două rânduri...
E posomorât bătrânul: se cunoaşte că-i pe gânduri,

RĂZVAN

Fie ce-a fi, las' să fie!... Eu unul tot ce-am jurat
Păstrez cu fruntea senină şi cu cugetul curat!
Jurământul nu-i o glumă, născută printre pahare
Şi, deodată cu beţia, răsuflată prin uitare;
Jurământul pentru mine este mândrul curcubeu,
Ce leagă josul cu susul şi pe om cu Dumnezeu!...

VIDRA

Ba mai bine-i o unealtă, o păpuşă, o momeală,
Prin care cel ce nu crede pe toţi ceilalţi îi înşeală!...

(*Se pune deoparte. Vin Hatmanul, Piotrowski, Minski, mai mulţi căpitani, şi în urma lor Răzaşul.*)

MINSKI

Ştiu bine, sunt foarte sigur şi de tot încredinţat
Că tabăra n-o să guste hotărârea ce-ai luat...

PIOTROWSKI

Asciscere peregrinos, multe primejdii aduce:
Pe străini lasă-i în coadă, *sapientissime duce*...

HATMANUL

Cine pentru noi se luptă nu-i străin, ci-i pământean...
Eu te căutam pe tine, viteazule căpitan.

RĂZVAN

Poate mă iai drept un altul, hatmane prealuminate.
Eu nu-s căpitan...

HATMANUL

Aceasta-i cam puţin; după dreptate
Ar trebui să fii hatman, căci chiar bătălia de-az,
Nu eu, tu ai câştigat-o, viteazul cel mai viteaz!

RĂZVAN

Iartă-mă...

HATMANUL
(*ridicând buzduganul*)

Deci, în puterea semnului de hătmănie,
Răsplătind măcar în parte minunata-ţi bărbăţie,

Căpitan pe câmpul luptei te rădic şi te vestesc,
În faţa taberei mele şi prin numele crăiesc!

(Muzica militară intonează un marş triumfal. Vulpoiu sare în sus, Răzaşul îşi freacă mâinile.)

RĂZVAN

Eu?... Dar cum... În ce cuvinte?

MINSKI
(cu căldură)

Căpitane, eu aş cere
Să te facă chiar polcovnic! Aş leşina de... plăcere!
O dorinţă-nvăpăiată mă tot roade nencetat,
Ca dup-atâtea războaie să te văd... înaintat!...

PIOTROWSKI
(sărutând pe Răzvan)

Satisfactionis causa, şi eu te sărut acuma,
Ştiindu-te *dignum esse* chiar *amplitudine summa!*

HATMANUL

Însă nici căpitănia, mă jur pe-acest buzdugan,
Nu-i ceva destul de mare pentru braţul lui Răzvan.
La seimul cel mai de-aproape, ţara o să te primească,
Spre mai deplină răsplată, în boierimea leşească...
Voi stărui şi eu însumi şi toţi prietenii mei...
Dar pân-atunci, căpitane, spune-mi singur, ce mai vrei?

RĂZVAN

Nu pot mulţumi... n-am vorbe, hatmane preluminate...

HATMANUL
(zâmbind)

A, da! Mi-am adus aminte! Printre prăzile luate
În tabăra muscălească, găsit-am un moldovan,

Un boier, un om de frunte, judecând după căftan,
Deşi de multă vechime nu mai are nici o faţă,
Iar din ceprazuri sclipeşte ici-colea d-abia vro aţă...
Ţi-l dăruiesc...

(Răzvan se închină. Hatmanul şi căpitanii încep a ieşi.)

MINSKI
(întorcându-se iute)

Căpitane! În veci nu m-oi sătura
Toate bunurile lumii cu toptanul a-ţi ura,
Şi văzându-te pe cale la o treaptă şi mai-naltă,
Inima-mi de bucurie saltă, saltă, saltă, saltă...

(Iese. Răzvan încrucişează mâinile pe piept şi rămâne nemişcat pe gânduri. Vidra îl priveşte în tăcere.)

VULPOIU

Iată-n sfârşit, căpitane, eşti chiar căpitan acum!
Şi-n pădure, căpitane, fuşi căpitan oarecum,
Astăzi, însă, căpitane, eşti mai cu căpităNie!

RĂZAŞUL

Bată-l norocul să-l bată! Hai să facem o beţie!
(Târăşte afară pe Vulpoiu, cântând.)
Frunză verde de castan!
Căpitanu-i căpitan!
Tan! tan! tan!
Tan! tan! tan!
Căpitanu-i căpitan!
Frunză verde de castan!...

RĂZVAN

Iartă-mă, scumpo iubită!... Chiar fericirea ne-apasă,
Când deodată, ca un fulger, pe sărmanul om se lasă!...

Simţ în mine-o greutate... Doresc şi nu pot să crez...
Nu-i cumva vro nălucire? Poate dorm? Poate visez?...

VIDRA

Cum? Atâta veselie? Pentru ce?... Pentru o nemică?
Căpitan! Ce mare treabă! Căpitanu-i o furnică!...
Veselească-se Răzaşul sau Vulpoiu, fâpturi de rând,
Care pentr-un pai sunt gata a se tăvăli cântând!...
Dar tu?... Tu s-o faci, Răzvane?... Căpitanii într-o oaste
Sunt atâţia, că-n mulţime se lovesc coaste la coaste...
Căpitan!... o jucărie!... Căpitan!... e un covrig,
După care colindează bieţii copilaşi pe frig.

RĂZVAN

Ce? Căpitanu-i o glumă? Într-o tabără crăiască?
Dar ce fel de lucru-ţi trebui, care să te mulţumească?...
Au nu mă-nvăţai tu, Vidro, a merge chiar la duşman,
Câştigând prin viclenie tot cintea de căpitan?...
Nu-mi spuneai tu dineoare, cu mânie şi mustrare,
Că-ntr-o tabără domnească căpitanu-i lucru mare?...
Lămureşte-mă, iubito, unde vrei tu să m-aduci?
Nu-i de mult de când în codru, cu o ceată de haiduci,
Numele-mi suna prin ţară, ca o seceră ce sună
Când retează buruiana să crească iarba cea bună!
Eu credem atunci că-n lume nu-i chip să fie pe-aiuri
O zodie mai ferice ca traiul unei păduri,
Unde brazii şi stejarii, uriaşi din vremea veche,
Înfruntând mii de furtune, viteji fără de pereche,
Mi se-nchinau cu răbdare, m-apăra şi m-asculta,
Pân' ce din sânul lor verde nu m-a smuls voinţa ta!...
Te văzui... iubirea şterge tot ce-i place ca să şteargă:
Lăsat-am cărări înguste ş-am ieşit la calea largă,
Uitat-am codrul, Moldova, tot ce-a fost, tot ce-a trecut,
Venit-am în ţări străine, cum ai spus şi cum ai vrut...
Astăzi norocu-mi zâmbeşte: sunt căpitan şi pe cale...

VIDRA

De-a fi boier ca toţi leşii: o boierime de jale!

RĂZVAN

Hatmanul mă socoteşte, de ceilalţi sunt căutat,
Numai tu pe bucuria-mi tragi un văl întunecat,
Pe când c-un ceas mai-nainte erau de-o altă părere...
Nu sunt un copil, de care să-şi bată joc o muiere!

VIDRA

Da! O muiere din neamul acelui groaznic bărbat,
Care numai c-o-mbrâncire patru Domni a răsturnat,
Şi-al căruia falnic sânge clocoteşte cu putere,
Ca talazurile mării, în pieptul meu de muiere!
Ah, ascultă-mă, Răzvane! Şi-ntre firile de jos
Foarte mulţi sunt tari de mână şi-au un suflet inimos,
Dar totuşi rămân ca broasca cea cufundată-ntr-o baltă,
De-unde numai câteodată, ieşind pe uscat, tresaltă,
Priveşte la mândrul soare, se-ntinde pe-un verde strat,
Sughiţă-n sine cu poftă văzduhul lin şi curat,
Încât ai crede, văzând-o, c-a priceput ce-i lumina
Şi nu mai poate să guste întunerecul şi tina,
Pe când n-a trecut o clipă: iată broasca înapoi
Se-ntoarce iarăşi în noapte, în mocirlă şi-n noroi!...
Vitejia cea mai mare, inima cea mai aleasă,
Mii de bunătăţi cu care nu ştiu cine te-nzestrasă,
Sunt, iubitule, ca fierul ruginit şi fără preţ,
Până când încape-n mâna lucrătorului isteţ
Ce-l apucă strâns în cleşte, îl curăţă pe cărbune,
Şi dintr-o grămadă neagră mi-l vezi scoţând o minune,
Strălucită ca oglinda, gingaşă încât, suflând,
Suflarea-i întipărită pe luciul cel plpând!
Acel lucrător, Răzvane, se numeşte...

RĂZVAN

Se numeşte?

VIDRA

Setea de-a merge-nainte... Iată ceea ce-ţi lipseşte,
Acea sete care frige şi-ngheaţă inima mea!
Dar trebui s-o aibi, Răzvane! Eu voiesc, ş-o vei avea...
Atunce când buza Vidrei obrazu-ţi pârlit l-atinge,
Ochii mei în ochi-ţi cată, mâna mea pe mâna-ţi strânge,
Sufletul meu desfăşoară
Câte-o părtecea mereu
Ce pe furiş se strâcoară
Adânc în sufletul tău!
Vidra-i pentru tine-n lume
Ca izvoarele de munte
Ce fac Dunărea să spume
Din pâraiele mărunte...

VULPOIU
(vine şovăind)

Hi, hi! Dunăre!... Departe!... Căpitane, eu sunt beat,
Ş-aş vrea să-ţi spui, căpitane, un lucru foarte ciudat...
Adecă-te, căpitane.... zău, n-are nici o păreche...
Dar lasă-mă, căpitane, ca să ţi-o spui la ureche...

RĂZVAN

Spune...

VULPOIU

Apoi, căpitane, ştii leahul cel blăstemat?...
Ştii cela ce-ţi strângea mâna?... Căpitane, eu sunt beat!...
Ştii, se vâră-n om ca musca?... Ştii, chiar cu nepusă masa?...
Hi, hi! Ştii leahul acela? Iubeşte pe jupâneasa!

RĂZVAN

Vidra?

VIDRA

Eu?

VULPOIU

Da, da, da, Vidra!... Mi-a spus că-i place de foc!
Zău aşa! Chiar acuşica!... Ha, ha, ha! Ce dobitoc!...

(*Minski se arată în fund.*)

Dar iată-l! Întreabă-l singur! Bată-l năbădaica leahul!
Hi, hi, hi!... Mi-e somn!... Mi-e lene!... Ba nu!
Mă doare stomahul!
(*Iese.*)

RĂZVAN
(*mergând iute înaintea lui Minski şi apucându-l de mână*)

Ascultă-mă, cum te cheamă!... Ştii un lucru? Ştii sau ba?
Noi trebuie să ne batem!...

MINSKI

Dar pentru ce?

RĂZVAN

Nu-ntreba!...
Pentru ce?... Pentru că.... pentru .... pentru că, privind la tine,
Simţesc un fel de simţire... mai în sfârşit nu mi-e bine!...
O să ne batem chiar astăzi... chiar acuş! M-au auzit?...

MINSKI

Cum aşa? Nu pot pricepe, tovarăşe prea iubit...
Eu nu ţi-am făcut nimica... Să ne batem nu-i cu cale...
Spune mai întâi pricina?

BIBLIOTECA ACADEMIEI

RĂZVAN
(cu furie)

Nu-mi plac ochii dumitale!
Mă supără, mă-ntărâtă, m-aprind... Nu mai pot vorbi!...

MINSKI
(zâmbind cu dulceață)

Numai atâta? Ei bine... atunci, când ne-om întâlni,
Mă jur a-mi închide ochii... O să mă feressc de ceartă...
Dar sunt grăbit... Am o treabă... Mă duc... Iartă, iartă, iartă!
(Fuge.)

RĂZVAN
(cu dezgust)

Ce mișel!...

VIDRA

Mă mir, Răzvane, văzându-te temător.
Nu cumva m-ai crede-n stare pân' la viermi să mă pogor?...

RĂZVAN
(luând-o de mână cu aprindere)

Și palaturi aurite, ș-un acoperiș de paie,
Când flacăra le cuprinde, fac tot un fel de văpaie:
Iubirea-i un foc, iar focul, oricât de jos ar veni,
E grozav când izbucnește, și-i lesne a izbucni!
Mi-ești dragă și-n toată lumea găsesc cu putință toate,
Dar dragoste fără teamă nu se poate, nu se poate!...

VIDRA
(arătând în urma lui Minski)

Cugetă acum, iubite, de-i cinste pentru-un Răzvan
O biată căpitănie: și dânsul e căpitan!

OSTAȘUL
(aducând pe Sbierea, care vine cu capul plecat și numără pe degete)

Robul de la hatman...
(Se închină și iese.)

RĂZVAN

Sbierea!...

SBIEREA
(ridicând capul, cu bucurie)

Tu ești, Răzvănică dragă?...
Și dumneata, jupânească?... Parcă văd o pungă-ntreagă!...

RĂZVAN

Te rog să ne spui și nouă prin ce minune-ncăpuși,
Așa departe de țară, tocma-n tabără la ruși?

SBIEREA

Încăpui ca două-n patru... Ce-ntrebare! Nu știi oare
Că tabăra muscălească este foarte-ncăpătoare?
Ș-apoi mai având necazuri, slăbisem mai mult de-un șfert:
Carnea spânzură pe mine curat ca un sac deșert...

RĂZVAN

Eu te-ntreb prin ce-ntâmplare te găsești în astă țară?
Cum de te-au luat muscalii?

SBIEREA

De la tătari mă luară...

RĂZVAN

Dar tătarii?

SBIEREA

Mă robise mai anţărţ, când au trecut
Prin moşia mea Flămânzii, o moşie lângă Prut.
Asta n-ar fi fost nimica, să nu fi luat cu mine
Un chimir cu trei fişicuri, pline, pline, pline, pline:
Cel dintâi era cu taleri, altul numai cu florinţi,
Al treilea galbeni, galbeni de cei ungureşti cu zimţi!...
Ce chimir!... De piele neagră, şi bagă bine de seamă,
Avea-n juru-i acăţate zece năsturaşi de-alamă...

RĂZVAN
(zâmbind)

Tătarul de la Moldova, muscalul de la tătar,
De la muscal te ia leahul, ş-ar fi cu putinţă iar
De la leah să te ia neamţul, încât astfel, într-o zi,
Deodată cine mai ştie prin ce ţară te-ai trezi!...
Oare nu era mai lesne, cu puţină cheltuială,
Să te răscumperi din lanţuri şi să scapi de tărbăceală?

SBIEREA

Cum? Să mai plătesc? Vai mie! Ar fi mai bine să crap!
O asemenea prostie nici nu mi-a trecut prin cap!
Ce-mi pasă că nu sunt slobod, când stăpânul mă hrăneşte?
Iar pân-atunci în Molvoda venitul meu creşte, creşte...
Ş-apoi eu am totdauna o nădejde-n Dumnezeu
Că sfântul mereu mă scapă, fără să-i dau nici un leu,
Decât numai câteodată vro lumânare de ceară,
Care, de frica scumpetei, o fac la mine la ţară...

RĂZVAN

Du-te, boierule, du-te! Nădejdea te-a mântuit...
Întoarce-te la Moldova, fără să fi cheltuit!
Te iert pentru-a doua oară...

SBIEREA
(făcând cruce)

În sfârşit, o Doamne sfinte!

RĂZVAN

Te-am mai iertat în pădure...

SBIEREA

Bine că-mi aduci aminte!
Răzvănaşe, cer dreptate! Ar fi un păcat să tac...
Hoţii tăi atunci în codru mă despoiară de-un sac.
Fii şi tu om cumsecade, fă-ţi o pomană deplină:
Nu te bucura, drăguţă, de-o avuţie streină...
Dă-mi înapoi săculeţul!... tu ştii c-a fost peste tot
Taleri trei mii patru sute cincizeci şi şapte ş-un zlot...

VIDRA
(luând pe Răzvan la o parte)

Vezi! Învaţă de la dânsul patima ce vrea să zică!
Acest om pentr-o lăscaie, acest om pentr-o nemică
Va suferi cu plăcere, fără să scoată un suspin,
Robie, lanţuri, ruşine, bătăi, închisoare, chin...

SBIEREA
(zâmbind cu mândrie)

O, da, da...

VIDRA

Ş-orice adaos, orice spor de bogăţie,
În loc ca să-l mărginească, îi dă o poftă mai vie,
O dorinţă mai setoasă ş-un avânt mai arzător
De-a vedea lucind în ladă-i sunător pe sunător!

SBIEREA

O așa... așa...

VIDRA

Așterne denainte-i ca zăpadă
Covoare cu pietre scumpe, aur și argint grămadă...

SBIEREA
(*cu desfătare*)

Și...

VIDRA

Dânsul tot n-o să-ți zică: Stăi! acuma-s mulțumit!

SBIEREA

Haida-de-de! Na! Fireşte! Doară n-am înnebunit!

VIDRA

O! dacă și tu, Răzvane, ai simți așa de tare
Mândra patimă de-a creşte tot mai mare și mai mare,
Precum Sbierea mii de galbeni din nemic a secerat,
Tu dintr-o căpitănie ai ajunge împărat!...

SBIEREA

Atunci mi-ei da și dobânda... Acum însă, deocamdată,
Să ne răfuim cu sacul. Fii datornic bun de plată...
Răzvănică, sufleţele, să nu uiți că eşti creştin...
Numai camătă s-ar face nouă sute pe puțin...

RĂZVAN

Nu! ... Departe de la mine toate patimele care
Cu lăcomia lui Sbierea au vrun fel de-asemănare!

VIDRA
(*respingându-l cu dispreț*)

Fugi! Mi-e milă și mi-e jale! Mic, tot mic și iarăși mic!
În deşert din înjosire eu mă-ncerc să te rădic!
Du-te dar de te-nvârteşte în îngusta-ți vizuină:
Cearcă-ți mintea-n întunerec, scaldă-ți sufletul în tină!
Eu te las! Te las, Răzvane! Om tâmpit și sfiincios!
O prăpaste ne desparte: eu prea sus și tu prea jos!

(*Vrea să iasă, Răzvan se repede după dânsa.*
Sbierea strigă: „Sacul meu! sacul meu!"...)

CÂNTUL IV

ÎNCĂ UN PAS

Pentru ţigani s-au zis multe, ca să nu fie primiţi
Căci ruşine Eteriei a fi cu ţigani uniţi,
Căci luându-se Elada, de vor fi şi ei ostaşi
Vor cere cu tot cuvântul şi ei să fie părtaşi...

BELDIMAN, *Jalnica tragodie*

FEŢELE

RĂZVAN, polcovnic leşesc
VIDRA, nevasta lui
RĂZAŞUL
VULPOIU
SBIEREA
HATMANUL
BAŞOTĂ

RĂZAŞUL

Nu mai pot, bată-l năpastea! De-atâtica timp în şir
Să nu vezi o sărmăluţă, ci tot numai borş cu ştir!
Destulă străinătate!
(*Arată la gât.*)
M-am săturat pân-aice:
De-amărâtă ce mi-e viaţa, nu mai ştiu cum i-aş mai zice!...
Şase veri şi ierni vro şapte, nu o lună sau un an,

De când parc-aş fi o umbră după paşii lui Răzvan;
Ba zău, chiar umbra, fârtate, când nu-i luminã, s-ascunde,
Pe când eu rămân cu dânsul, amândoi oricând ş-oriunde!...
Haiducit-am împreună şi-mpreună am trecut
În astă ţară leşească, unde dracul s-a născut!
Cu muscalii, cu păgânii, nu vrun an şi nu vro lună,
Şase veri şi ierni vro şapte bătutu-ne-am împreună!

VULPOIU
(*cu desplăcere*)

Haide! Cineva te-ar crede că numai voi amândoi
Aţi făcut şi mari şi late! Dar uitat-ai pe Vulpoi?

RĂZAŞUL

Orice-ai zice tu, acuma, fostul nostru harambaşă
Ajuns-au obraz de cinste, cât un vizir sau un paşă;
E polcovnic, e om mare, şi ca mâini o să-l privim
Înălţându-se deodată şi mai ceva!... Aferim!
Nu-i vorbă... I se cuvine... N-a câştigat de pomană!
Chiar săptămâna trecută a mai căpătat o rană
În lupta cea cu tătarii...

VULPOIU

Aş! D-abia l-au zgâriat!
Sărutare de săgeată... Nu-i lucru de speriat...
Dec! A fost rănit şi dânsul într-o singură bătaie,
După ce trecuse teafăr prin douăzeci de războaie.

RĂZAŞUL

Dar să lăsăm toate astea... Nu ştiu ce voiam să-ţi zic...
Aa! Uite pe fereastră!... Priveşte!... Nu vezi nimic?...
(*Cântă, arătând cu mâna.*)

Cu miros de viorele,
Trandafiri şi micşunele,
Bate vântul ţării mele!
Bate-ai, vântule, curat,
Să alini al meu oftat!
Bate-ai, vântule, uşor,
Să-mi mai treacă din cel dor!
Bate-ai, vântule, cu foc,
Să mă muţi din acest loc!

Aşa-i, Vulpoiule dragă! Tare mă furnică dorul!
Ţărişoara-i prea aproape; de-i azvârli cu toporul,
Dai de brazda românească!... Nu mai este pe-unde fui:
Pe la muscali, pe la dracu, pe la tatăl dracului!
Şi-apoi astăzi în Moldova nu mai e nici Petrea Şchiopul,
Prietenul ciocoimii, bat-o focul şi potopul!
Alt vodă stătuse-n locu-i, un stăpân mai omenos,
Care şade sus, dar ţine cu norodul cel de jos!
Cică-l cheamă Aron Vodă... un voinic, un flăcăiandru,
O viţă lăpuşnenească: feciorul lui Alexandru...
Ştii? Cel Alexandru Vodă ce mânca boieri de vii,
Încât îi făcea de groază bejenari pe la pustii!...
Aşadar, pe-aci mi-e drumul. Trec prin foc şi prin furtună!
Să mai stea Răzvan şi singur... Nu rămâi şi pace bună!...
Mă duc la Iaşi cu hrisoave...
(Scoate din sân o legătură.)
Iată-le! Aice sunt
Ispisoace şi direse chiar de la Ştefan cel Sfânt!...
E cam veche legătura, de mare-mult ce-i purtată,
Dar n-o las de lângă mine, n-o las cu capul o dată!
O voi strânge tot la sânu-mi cât voi umbla pe pământ,
Şi-n urmă, dând ortul popei, o voi duce şi-n mormânt!
(Sărută legătura ş-o ascunde.)
Voi merge iar cu protapul, o să vorbesc cu domnia,
Doară va da Sfântuleţul să-mi întoarcă răzăşia...

VULPOIU

Drace! Nu cumvaşi ai crede c-o să rămâi numai eu?
Culcă-te pe-acea ureche! Nu cunoşti tu gândul meu.

Orice ţipenie-n lume un sfânt are sau o sfântă:
Pe tine, vezi bunăoară, răzăşia te frământă,
Pe mine mă prigoneşte frumuseţea codrului,
Când şedeam cântând din frunză la umbra stejarului.
Tu a tale, eu a mele, fiecine ale sale!...
Uite, zău, când mi se-ntâmplă de-ntâlnesc viind în cale
Un ciocoi ca o fetiţă, mititel şi curăţel,
Lins la ceafă, dres în faţă, sprintenel şi spălăţel,
În sfârşit, o pocitură dintre cele guri căscate, –
Mă-nvoaltă, mă răsuceşte ca să-i dau pe după spate!...
Când privesc într-o livadă copăcelul ofticos,
Cu crengi tocite de-omidă şi cu trunchiul găunos,
Hoţomanul meu de cuget mă gâdilă şi-mi şopteşte:
Nu-i aşa că-n codrul nostru ciuperca mai bine creşte?
Când aud o păseruică ciripind pe vrun zaplaz,
Mi se pare ciripirea-i că, zău, n-are nici un haz,
Căci mi-aduc aminte bine... of, of, of, mi-aduc aminte
Cum ciripea dineoare, cum ciripea mai-nainte,
Cum ciripea la pădure prin rărişul cel din crâng...
Şi când mi-o aduc aminte, pe loc îmi vine să plâng!

(Intră Răzvan, cu braţul stâng oblojit.)

RĂZAŞUL

Polcovnice!

RĂZVAN

Ha? Ce treabă?

RĂZAŞUL

Dă-mi drumul să plec de-aice.

VULPOIU

Şi eu...

RĂZVAN

Mă lăsaţi pe mine?

VULPOIU

Ba nu... totuşi... cum am zice...

RĂZVAN

Ce? Nu vă mai place dară al armelor meşteşug?
În loc de sabia lată vreţi la sapă şi la plug?
Vi s-a urât cu războaie? Poftiţi odihnă?...

RĂZAŞUL

Nu încă...

RĂZVAN

Poate vi-i foame? Vi-i sete?... N-aveţi cuşmă sau opincă?

VULPOIU

Nu...

RĂZVAN

Atunci care-i pricina!

RĂZAŞUL

Apoi dă, ce să vorbesc!
Mi-e dor de ţara Moldovei, de căminul strămoşesc...

VULPOIU

Şi mie...

RĂZVAN
(*furios*)

Aşa, nemernici!... Cum? Vouă vi-i dor de ţară!...
Dar eu? Ce-s eu? Ce? Răspundeţi!... Sunt o gadină? O fiară?
Oare inima-mi cernită, ca o rază dup-un nor,
Nu plânge şi ea, sărmana, de focul acelui dor?
Numai voi iubiţi Moldova?... Dor de ţară!... Dor de ţară!...
Rândunicele, când pleacă, se gândesc la primăvară,
Ca să se-ntoarcă voioase iar la cuiburile lor,
Şi numai omul, el singur, să nu simţă nici un dor!
Fugiţi! Lipsiţi denainte-mi...

VULPOIU

Polcovnice...

RĂZVAN
(*lovind cu piciorul în pământ*)

Dor de ţară!

RĂZAŞUL
(*scărpinându-se la cap*)

Zău, n-ai cuvânt să te superi...

RĂZVAN

(punând mâna pe sabie)

Ieşi afară! Iaşi afară!...

(Răzaşul şi Vulpoiu ies prin o uşă, pe când Vidra intră prin alta.)

VIDRA

Ce-nsemnează astă larmă?

RĂZVAN

Dentâi, să mă liniștesc!

VIDRA

Ești turburat?

RĂZVAN

Nu-i nemica... Nu poci să mă stăpânesc...
Dor de țară!... Sunt cam iute...
(*Strigă.*)

Măi, Răzașule! Vulpoiu!...

VIDRA

Dar ce vrei să faci, iubite?

(*Vulpoiu intră cu sfială.*)

RĂZVAN
(*dându-i mâna*)

Fie pace între noi!...
Celalalt de ce nu vine?...

VULPOIU

Aș! El fulgeră, trăsnește,
După cum știi că-i e firea: când se supără, plesnește!

RĂZVAN

Spune-i că-l rog să mă ierte... Mi-ați vorbit într-un ceas rău.
Cât despre plecarea voastră, o să vedem mai târziu.

VULPOIU

Să trăiești!
(*Iese.*)

VIDRA

Aș vrea să aflu și eu cu tot dinadinsul
Ce-i și cum?

RĂZVAN

Am fost la hatman...

VIDRA

A! Și ce-ai făcut la dânsul?

RĂZVAN

Dragă, o să-ți spui în urmă lucrurile ce-am grăit;
Ajungă-ți acum dodată că ieșii foarte mâhnit...
M-arunc pe cal ca vârtejul, înfig în coasta-i un pinten,
Murgul scutură din coamă, zboară vesel, fuge sprinten,
Și cu cât sălta mai tare, și cu cât mai mult sărea,
Mișcarea-i cea furioasă simțeam că mă răcorea,
Până ce-l lăsai în voie, azvârlind din mâini căpăstru:
Calul, născut în Moldova, mă duse drept pân' la Nistru...
Nistru, apă românească, ce spumegă pintre stânci,
Îngropând dușmanii țării în vâlvorile-i adânci!
Nistru, ale cărui unde altădată-n zile grele
Apărau în loc de tunuri hotarele țării mele!
Nistru!... Nistru!... Pân-acuma știut-am să mă feresc
De-a trece pe lângă țărmu-i, ca să nu mă ispitesc!
Și să nu-mi aduc aminte că rămâi în țări străine,
Pe când scumpa mea Moldovă nu-i departe de la mine!
Astăzi însă de nevoie mă simții împins la mal,
Căci dorul țării răzbate pân' și sufletul de cal!...
Nainte-mi se dezvăliră, șerpuind ca un balaur,

Holde și câmpii, în care, jucând pintre spice de-aur,
Se zăreau, ca pietricele presărate pe-un inel,
Bosoioc și garofiță, toporaș și ghiocel,
Iar prin ele-n depărtare, un român muncind la soare,
Falnic, rumân, plin de viață, se părea și el o floare!...
Le văzui acele locuri și din văz le sărutai:
Țara-mi, unde însuși iadul parcă se preface-n rai!...
Numai tu poți înțelege, numai tu, Vidro iubită,
Poți simți cu ce durere am trecut eu prin ispită
Și, scăldând calul în spume, de la țărmul fermecat
Eu și dânsul, fără voie, amândoi ne-am depărtat!...
Viu acasă... d-abia însă pus-am piciorul, și iată
Vin Răzașul și Vulpoiul denaintea mea dodată,
Neștiind că-n pieptu-mi arde cel pojar îngrozitor,
Și-mi vorbesc de țara noastră, și-mi grăiesc de-al țării dor!
Ei să plece la Moldova! Dor de țară! Dor de țară!...
Iară sângele meu fierbe! Furia m-apucă iară!...

VIDRA

Vrea să zică, tu, Răzașul, calul vostru și Vulpoiu,
Sunteți tocmai deopotrivă, tot un fel și tot un soi?

RĂZVAN

Cum așa?

VIDRA

Inima voastră se vaietă și suspină
Dup-o pulbere deșartă, o bucată de țărână,
Un pământ uscat și rece, de ierburi acoperit,
Printre cari o floricică de-ntâmplare-a răsărit!...
Asta-i iubirea de țară?... De-așa iubire mi-e jale,
De-așa ființă mi-e milă...

RĂZVAN

Tu iar cu visele tale!...

VIDRA

Vise! Nu oricine poate să viseze-al Vidrei vis!...
Când te-am întâlnit în codru și-ntâlnindu-te mi-am zis:
Acest haiduc o să-ntreacă trândăvita boierime –
Eu visam... ș-astfel de vise altul nu visează nime!
Când te-am smuls la lumea largă din ascunsu-ți adăpost,
Împingându-te-nainte, iarăși visul meu a fost!
Ș-acum eu visez, Răzvane, când mi se pare ciudată
Iubirea țării ce numai prin buruieni se desfată!...
Omul ce-și iubește țara cu adevăratul dor,
Nu-i pasă de lutul țării, ci de-al țării viitor!
Nuzuiește pân' la stele, fă-te tot și tot mai mare,
Și slava-ți o să mărească țara ta din depărtare,
Precum luminosul soare,
Din lăcașu-i depărtat,
Sparge fără să se pogoare
Vălul nopții-ntunecat!
Fie Răzvan orișiunde, el tot țara și-o iubește,
Dacă prin faptele sale se rădică și uimește,
Încât împrejuru-i face pe străin și pe păgân
Să șoptească cu mirare: multe poate un român!...

(*Sbierea se arată în ușă.*)

RĂZVAN

Tu, jupâne? Cum? Și-aice?...

SBIEREA
(*frecându-și mâinile*)

Da, da! Ș-aice! Ș-aice!
De ce nu? Viu din Moldova ca să te fac mai ferice...
Jupânească foarte scumpă, nu știi încă, negreșit,
C-uncheșelul dumitale nu mai este?... S-a sfârșit:
Și-a încheiat catastihul, isprăvind de cheltuială,
Căci și viața omenească-i tot un fel de socoteală...

VIDRA
(*cu răceală*)

A murit? Ce spui, jupâne? Şi dumneata cum o ştii?

SBIEREA

De vro câtva timp încoace eram vecini la moşii...
Când mă-ntorsei din robie, cu dobânzi întârziate,
Cumpărai pe lângă Nistru nişte câmpuri nelucrate...
Apoi bine, jupâneasă, dumneata acuma eşti
Deplină stăpânitoare moştenirii părinteşti:
Patru sate, două iazuri, mii de vite râmătoare,
Şapte mori, o herghelie ş-o pădure... Nu vinzi oare?

VIDRA

Dumneata ai vrea să cumperi?

SBIEREA

Ieftin; bani în ţară nu-s;
Cu turcii, cu bir, cu dajdii, toţi gâlbânaşii s-au dus...

RĂZVAN

Nu! noi nu vindem nemica! Voi lăsa pe leşi mai bine
Ş-o să m-aşez româneşte, în ţara mea şi la mine...

VIDRA

Aşa? Nu cumva, Răzvane, să ne-nchidem într-un sat,
Gustând viaţa de câmpie şi văzduhul cel curat
Într-o cuşcă mojicească, plină cu miros de varză,
În casă grămezi de teancuri şi pe-acoperiş o barză?
Tu o să petreci, iubite, vânând potârnichi şi lupi,
Eu purtând grijă de turme, de ţarină şi de stupi,
Iar vătafii, pârcălabii şi vecinii de moşie,
Văzându-ne, o să zică: Ce bună gospodărie!...

Frumos trai! plăcută soartă! Noi, o Vidră şi-un Răzvan,
Să-nlemnim stând la o parte, nemişcaţi ca un buştean!...

SBIEREA

Este foarte potrivită socoteala dumitale:
Decât a sta la moşie, mult mai bine cu parale...

RĂZVAN

Dar ascultă, dragă Vidră, şi-n Moldova ca ş-aici
Se dă cuvenita cinste la ostaşi şi la voinici...

SBIEREA
(*clătinând din cap*)

Hem! s-ar putea ca ş-acolo să te primească polcovnic...
Însă la români o slujbă nu-i tocmai lucru statornic!

VIDRA

Să văd eu cum se-ncovoaie cu sfială un Răzvan
Pe lângă cei mai din coadă boieraşi de la Divan,
Pentru ca dintr-înşii unul, c-o inimă mai miloasă,
Ca la un câine din curte să-i arunce neşte oasă?
Ba poate că şi pe Vidra, pe nepoata lui Moţoc,
O să mă trimiţi, cu lăcrimi să mă duc într-un noroc
La nevasta vrunui vornic sau la vro logofeteasă,
Care n-ar putea la mine să fie nici fată-n casă!...
Aşa se capătă slujba, când tu te pleci ca s-o cei,
În loc d-ai sili prin fapte să te caute chiar ei!
Nu, nu! Las'ca ţara noastră să simţă durerea crudă
Că-n sânu-i omul de frunte în deşert îl vezi c-asudă,
Şi din cupa deznădejdii bând ocară, bând amar,
Lucrează şi zi şi noapte, lucrează tot în zădar,
Căci mişeii, ca o strajă, cârma ţării împresoară
Şi pe-orcine nu-i dintr-înşii, mi-l resping şi mi-l doboară!...

SBIEREA

Ca unul şi-unul fac doi, vorbit-ai drept şi frumos:
Pe mine, zău, tot mişeii din visterie m-au scos.
Mulţi mişei sunt în Moldova! Dumnezeu să te ferească
Eu ş-oricare om de treabă poate să se prăpădească!...
(*Către Răzvan.*)
Aşadar, vinde-ţi moşia, să n-ai bătaie de cap...
Uite, eu ca un prieten, aş vrea numai să te scap...

RĂZVAN
(*luând pe Vidra la o parte*)

Iubită Vidră, mai lasă... De ce-i astă grabă mare?
Eu nu ţi-am spus încă toate... Mai este o-mprejurare.
(*Cu răceală, către Sbierea.*)
Vino mai târziu, jupâne... Mai târziu!

SBIEREA
(*cu umilinţă*)

Vă las... Vă las...
Mă-ntorc într-o jumătate, ba nu! Într-un sfert de ceas.

(*Se depărtează, apoi se opreşte în uşă, se mai închină o dată şi iese.*)

VIDRA
(*cu tărie*)

Fie! Eu ţi-am spus, Răzvane, ş-acum îţi voi spune iară
Că Vidra nu vrea să plece ca să se-ngroape la ţară...

RĂZVAN

Bine! Nu ne vom întoarce! Vreau şi eu să-ţi dovedesc
Cât de mare ţi-e puterea şi cât de mult te iubesc...

VIDRA

Dar oare viaţa-mi întreagă nu-i destul să-ţi dovedească;
În toată clipa, că Vidra ştie şi ea să iubească?
Eu nu mă gândesc, Răzvane, eu nu mai pot cugeta,
Eu nu mai pricep nimica decât înălţarea ta...

RĂZVAN

Nu vom pleca la Moldova; mă supun voinţei tale;
Dar lumea-i încăpătoare; s-alegem o altă cale;
La nemţi, la turci sau aiurea, oriunde-mi vei porunci,
Atâta-i cu neputinţă de-a mai rămânea pe-aci...

VIDRA

Şi de ce-i cu neputinţă?

RĂZVAN

Ştii c-am fost la hatman...

VIDRA

Bine...

RĂZVAN

Acum el n-o mai ascunde ş-o spune la orişicine
C-o să fie cu Moldova un război înfricoşat...
Astăzi la dânsul acasă ne-a chemat pe toţi la sfat,
Ne spuse dintâi că leşii sunt rău cu ţara nemţească,
Ş-având legături cu turcii ar dori să le păzească;
Ne mai spuse c-Aron Vodă, noul domn moldovenesc,
Ţine-mpotriva Turciei cu-mpăratul cel nemţesc;
Ne-a mai spus altele multe, înşirând vro patru oare,
Şi-n sfârşit, drept încheiere, ne-a arătat o scrisoare,
În care craiul îi zice să fie gata pe loc
A trece hotarul ţării cu sabie şi cu foc...

M-ai lăsa tu oare, Vidro, ca braţul meu să izbească
Un piept de român? S-aprinză o colibă românească?

RĂZAŞUL
(intrând zăpăcit)

Vine hatmanul! El însuşi!...
(Iese.)

VIDRA

Eu te las a cugeta
Că... lovind pe-un domn netrebnic, vei scăpa chiar ţara ta...

(Vidra iese prin o uşă, pe când prin alta intră hatmanul.)

HATMANUL
(privind în urma Vidrei)

Este sora dumitale? Acea femeie viteză
Ce te-nsoţeşte-n războaie înfruntând moartea, veghează
Pe câmpul de bătălie, în rând cu ostaşii mei,
Pe cari ades îi întrece?... Minune dintre femei!

RĂZVAN

Este Vidra...

HATMANUL

Astă dată cerul a fost cu dreptate,
Dând o asemenea soră la un asemenea frate...
(Se aşează, se gândeşte, apoi, după o tăcere.)
Fiindc-astăzi dimineaţă ne certasem oarecum,
Tu nu te-aşteptai, sunt sigur, să ne mai vedem acum?...

RĂZVAN

Nu, hatmane. Naşteptată e numai cinstea cea mare
De-a te vedea-n locuinţa unui om fără-nsemnare...

HATMANUL

În întâlnirea ce-avurăm, pare-mi-se că-mi spuseşi... ?

RĂZVAN

Şi ţi-o mai spui înc-o dată că-mi dau viaţa pentru leşi
Ş-oriunde mă vor trimite, le voi sluji cu credinţă
Dar nu mă bat cu românii... nu; asta-i peste putinţă!...

HATMANUL

Polcovnice! Bagă seama că, mai mult ca orişicând,
Eşti dator tocmai acuma să te jertfeşti chiar nevrând.
Ajutorul dumitale, decât altul orişicare,
Ni-i cu totul de nevoie în această-mprejurare.
Dumneata cunoşti Moldova; ţara ş-oamenii cunoşti,
Locurile, rânduiala, tot ce trebui pentru oşti...
Războaiele se câştigă nu numai prin vitejie;
Ades mai mult ca prin braţe se face prin dibăcie...

RĂZVAN
(posomorându-se)

Am înţeles! Prin urmare, vouă vi-i trebuitor
Un om vândut, o iscoadă, un mişel, un trădător...

HATMANUL

A, polcovnice! Se poate să-mi faci astfel de dojene?
Dumneata eşti leah acuma, căci *patria ubi bene*,
După cum zice latinul, şi nu mai eşti moldovean:
Poţi să te baţi cu Moldova, fără-a te numi viclean...

RĂZVAN

Hatmane, latinul zice... dar fii bun de-mi tălmăceşte,
În cuibul meu, la Moldova, nu se-nvaţă latineşte...

HATMANUL

Ţara este unde-i bine...

RĂZVAN

Aşa?... Păcătos latin
Cine iubea deopotrivă pe-un frate şi pe-un străin,
Zicând că ţara-i o turtă, încât să poată stomahul
Leah a mă face pe mine, sau muscal să facă leahul!
Nu, hatmane!... Niciodată!... Fie pâinea cât de rea,
Tot mai dulce mi se pare, când o ştiu din ţara mea!...

HATMANUL
(*sculându-se*)

Vrea să zică, eşti statornic în hotărârea luată
De-a ieşi din sânul nostru?

RĂZVAN

Da. Ş-o mai spui înc-o dată,
Dar mă jur că de nevoie şi cu părere de rău:
Dumneata singur ai face tot aşa la locul meu...

HATMANUL
(*aşezându-se, după o tăcere*)

Pe castelanul Piotrowski îl cunoşti; rudă cu mine,
În războaie totdauna s-a bătut destul de bine,
Fiind dintre cei de frunte şi la luptă şi la sfat.
Nu-i bătrân, nu-i fără stare, este foarte învăţat...
Ei bine! eu, cum s-ar zice, aş putea să pun la cale
Ca nepotul meu Piotrowski să ia sora dumitale...

RĂZVAN
(*sculându-se*)

Pe Vidra? El o iubeşte? Ţi-a spus?

HATMANUL

Nu...

RĂZVAN

El nu ţi-a spus?...

HATMANUL

Piotrowski o să m-asculte: tânărul e prea supus...

RĂZVAN
(*liniştindu-se*)

Bine! O să-ntreb pe Vidra... Vom vedea ce-o să ne zică!...
El nu ţi-a spus c-o iubeşte? Să fi spus... Dar nu-i nemică...

HATMANUL

Ş-aceasta nu-i încă totul. Ca să leg cu ţara mea
Pe viteazul cel mai mare din câţi am putut vedea,
Eu, eu, hatmanul, sunt gata să-ţi dau în căsătorie
Pe fiica mea...

RĂZVAN
(*mişcat*)

Cum? pe fiica-ţi...

HATMANUL

Aşa, polcovnice...

RĂZVAN

Mie?

HATMANUL

Nu mă mir că te uimeşte...

RĂZVAN

Da! Ş-o s-uimească pe toţi!
Hatmane! Eu în Moldova ştii oare ce-am fost?

HATMANUL

Ce?

RĂZVAN

Hoţ!

HATMANUL
(*sculându-se cu mirare*)

Hoţ? O, Doamne!...

RĂZVAN

Hoţ de codru! Să răpească şi s-omoare,
Nu făcea braţul meu alta... Îmi mai dai pe fiica-ţi oare?

HATMANUL

Trecutul nu ne priveşte... Să privim ce este azi:
Eu te văd boier, polcovnic, ostaşul cel mai viteaz;
Când ţara mea-ţi datorează izbânde strălucitoare,
Iar cine caută pete, le găseşte chiar în soare,
Eu îţi dau pe fiica-mi!

RĂZVAN

Însă... gândeşte-te...

HATMANUL
(*aşezându-se*)

M-am gândit.

RĂZVAN
(*după o tăcere*)

Hatmane prealuminate! În *Biblie* ai citit
Că Faraon din Eghipet s-a-nfundat cu păcătoşii
Din voia dumnezeiască în undele Mării Roşii?

HATMANUL

Dar ce-nsemnează-ntrebarea?...

RĂZVAN

Astfel pieri Faraon;
Puţini dintr-ai săi scăpară din acel grozav canon;
Totuşi o altă pedeapsă de la urgîa cerească,
O pedeapsă şi mai crudă au trebuit să primească.
Dumnezeu îi osândise, în urma celui potop,
Mii de veacuri să colinde, fără ţintă, fără scop,
Alungaţi din ţară-n ţară, din loc în loc ca o turmă,
Despreţuiţi de noroade ca lucrul cel mai din urmă,
Şi-nvârtindu-se pe drumuri, până la groaznica zi
Când trâmbiţa Judecăţii din cer o vor auzi,
Şi-atunci lumea despletită, ca muierea vinovată,
O să strige: Doamne! Doamne! mai iartă-mă ş-astă dată!

HATMANUL

Polcovnice! Vino-n fire...

RĂZVAN

Acel neam nenorocit,
La Dumnezeu în osândă şi la oameni huiduit,
Sufere cu nepăsare mânia ursitei sale.
Bărbaţii lor nu ştiu alta decât să fure, să-nşale,
Tăvălindu-se-n minciună, în mişelii cufundaţi,
Iar femeile ajută, şi chiar întrec pe bărbaţi,
Vânzând drumaşilor floarea tinereţelor plăpânde,

Ş-apoi sufletul Satanei, când alta nu se mai vinde,
Căci soarta lor e să vânză... nu le pasă ce şi cui!

HATMANUL

Ţigani?

RĂZVAN
(*ştergând sudoarea de pe frunte*)

Tatăl dumitale a fost leah?

HATMANUL

Ce vrei să-mi spui?

RĂZVAN

Însă maica dumitale, se zice c-a fost maghiară?

HATMANUL

Polcovnice! Ce-ntrebare? Unde mergem?

RĂZVAN

Aşadară,
Eşti maghiar?

HATMANUL

Ba leah; dar totuşi prea ciudate mi se par
Aste vorbe fără noimă...

RĂZVAN

Eşti leah! Vai, nu eşti maghiar!...
Neamul se ia după taică! ... După taică! Biata mamă
Deloc nu se socoteşte, deloc nu se bagă-n samă!...

Sărmana maică, ce poartă copilu-n sângele său,
Ca să-i dea suflarea vieţii, duce chinul cel mai greu,
Cu cântecul ei ne-nvaţă, cu laptele-i ne nutreşte;
Când plângem noi, ea, drăguţa, c-un zâmbet ne liniştеşte
Şi plânge de bucurie, văzându-ne că zâmbim;
Maica, cea dintâi fiinţă pe care noi o iubim,
Cea dintâi ce ne iubeşte, nu-i nemică!... Totu-i tată!...
O, dreptate omenească! O, dreptate blăstămată!...

HATMANUL
(*cu îngrijire*)

Polcovnice! Tu mă sperii... Eşti bolnav... Eşti rătăcit...

RĂZVAN

Maică-mea a fost româncă. Tată-meu... Mai în sfârşit,
Eu... eu sunt ţigan!

HATMANUL

O Doamne! Tu ţigan?... Nu-mi place gluma!...

RĂZVAN

Da! ţigan, ţigan!... Ei bine, să te mai vedem acuma!

HATMANUL
(*îşi pune mâna la frunte, se gândeşte, apoi după o tăcere, în cursul căreia Răzvan îl priveşte ţintit*)

Întreaga ţară leşească...

RĂZVAN
(*apucându-l iute de mână*)

Taci, hatmane! Nu uita
Cine-s eu, ş-adu-ţi aminte şi cine eşti dumneata!...
În viaţă numai o dată întâlnii în neagra-mi cale

Una singură ființă cu simțirea dumitale,
Ce din falnica nălțime a nașterii boierești
Privind cu ochii cu care tu, hatmane, mă privești,
Cu mâna-i îmi strânse mâna și-mi vorbi cu omenie.
Acea ființă e Vidra... nu soru-mea, ci soție.

HATMANUL
(sculându-se și rezămându-se pe umerii lui Răzvan)

Am făcut, ca leah și hatman, tot ce-n putință mi-a stat,
Și nemic, nemic în lume, din parte-mi n-aș fi cruțat,
Ca să câștig țării mele pe iubitul meu tovarăș...
Dar nu-i chip! Să fim prieteni! Mâna ta!... spuindu-ți iarăși
Că primeam cu bucurie un ginere ca Răzvan!...

VULPOIU
(intrând iute)

Polcovnice! De la țară un boier... Un moldovan...

(Lasă să intre Başotă și iese. Răzvan face o mișcare de mirare. Başotă văzând pe hatman, se oprește în ușă.)

HATMANUL

Boierule din Moldova! Nu te cunosc pân-acuma,
Și totuși, te rog, dă-mi voie ca să-ți spun o vorbă numa...
Norodul vostru se zice c-oareșicând ar fi venit
Și s-ar trage tocma-tocma din Râmul cel preavestit;
Dar cum oare vreți ca lumea să v-asculte, să vă crează,
Când întreagă firea voastră cu totul se depărtează
Din obiceiul acelor oameni ageri și vârtoși,
Pe care voi cu trufie ni-i arătați ca strămoși?
Râmlenii cei din vechime căutau fără-ncetare
Ca să scoată la lumină tot ce-i bun și tot ce-i mare,
Încât la plug și la sapă găseau adesea bărbați
Cu cari se fălește lumea: pe Catoni și Cincinați...
La voi, însă, când o rază
De soare pătrunde-n țară,

Toți se scoală, toți turbează,
Toți voiesc s-o dea afară!...
(Arată la Răzvan și iese.)

BAŞOTĂ
(închinându-se)

Cer iertare; viu d-a-dreptul de la drum și plin de prav,
Mă cheamă...

RĂZVAN

Știu cum te cheamă, jupâne mare vătav!
Ne cunoaștem foarte bine.

BAŞOTĂ
(Închinându-se)

Luptându-te cu muscalii,
Umplut-ai Moldova-ntreagă de numele dumitale,
Și slava ce-o câștigași nu puțin a mai crescut
Prin vestea că mai în urmă și pe tătari i-ai bătut;
Deci, icoana mataluței, la Cracovia lucrată
Și care, cum ești acuma, întocmai astfel te-arată,
Stăpânul meu Aron Vodă o ține-n palatul său,
Unde cu multă plăcere putut-am s-o văd și eu;
Și cum o văzui, pe dată zis-am: mare, mare, mare!
Nas de șoim! o frunte-naltă! din ochi inima tresare!
Mai în sfârșit, toată fața numai duh și numai foc!...
Căci pe cei aleși de soartă eu unu-i ghicesc pe loc...

RĂZVAN

Nasul meu, ochii și fruntea vor fi fost de tot altminte;
Așadar, nu-i de mirare că nu-ți mai aduci aminte!...
Ș-apoi altceva mai este: eu eram atât de mic,
Încât vătavul cel mare, zărind un sărman pitic,
Nu vrea nici să-l bage-n seamă sau d-aproape să-l privească,

Ş-ar fi putut cu piciorul ca pe-o muscă să-l turtească!
Piticul însă de-atuncea, speriat de-un vis grozav,
N-a uitat şi n-o să-l uite pe-acel puternic vatav...
Dar lăsând acestea toate, spune-mi, cinstite jupâne,
Ce-ntâmplare, ce furtună te-o fi aducând la mine?

BAŞOTĂ
(*închinându-se*)

Măria sa Aron Vodă, din voia lui Dumnezeu
Moşteanul ţării Moldovei, domnul şi stăpânul meu –
Ba şi naş, căci mai deunăzi, din părintească sa milă,
Mi-a făcut nespusa cinste de-a-mi boteza o copilă, –
Mă trimite cu solie la polcovnicul Răzvan,
Ca să-i spui că-l cheamă ţara, dându-i un loc în Divan...

RĂZVAN

În Divan?...

BAŞOTĂ
(*închinându-se*)

Suntem în luptă cu puterile păgâne,
Şi după câte se spune, o să mai vedem ca mâine
Că şi leahul trece Nistrul turcului în ajutor.
Un război atât de straşnic nu-i tocmai lucru uşor!
Deşi nemţii şi muntenii sunt legaţi cu noi frăţeşte,
Deşi oşti avem destule, deşi hrana nu lipseşte,
Totuşi este trebuinţă şi de-un hatman ispitit:
Stăpânul meu, Aron Vodă, la dumneata s-a gândit...

RĂZVAN
(*iute*)

Cum ai spus? Ce zici? Eu hatman? Mai spune dar înc-o dată!...
Hatman?... Hatman în Moldova?... Ce-ntâmplare naşteptată!...

BAŞOTĂ
(*închinându-se*)

Sărut mâna. Merg la gazdă şi stau gata orişicând
La porunca dumitale... Cred c-o să plecăm curând?...
(*Iese cu multă umilinţă, pe când Vidra se arată în altă uşă, oprindu-se fără a fi văzută de Răzvan.*)

RĂZVAN
(*după o tăcere*)

Acest om fără dreptate de nu m-arunca-n robie,
Eu n-aş fi căutat lumină la codru şi-n haiducie;
De nu mă ducea norocul în umbra negrei păduri,
Pe minunata mea Vidră n-aş fi-ntâlnit-o aiuri;
De nu iubeam o femeie cu o inimă semeaţă,
N-aş fi găsit în războaie un nume şi-o nouă viaţă!...
Acest om, fără s-o ştie, m-a rădicat pân-aci:
O Doamne! căile tale cine le poate ghici!
Tu, ce pe duşmanii noştri ades ni-i faci o unealtă,
Prin care ne-mpingi cu-ncetul la ţinta cea mai înaltă!

VIDRA
(*apropiindu-se*)

Jupâne! Jupâne hatman!

RĂZVAN
(*strângându-i mâna*)

Tu o ştii?...

VIDRA

Ţi-a mai rămas
Să faci pe calea măririi un singur, un singur pas!

RĂZVAN

Un pas?...

VIDRA

Ca s-apuci cu fală scaunul lui Ştefan cel Mare
Şi patruzeci mii de oaste să te-aştepte-n ascultare,
Bucuroşi a-nfige lancea în ce parte-i va-ndrepta
Un deget al mâinii tale, o vorbă din gura ta!

RĂZVAN
(*turburat*)

Scaunul lui Ştefan cel Mare?

VIDRA

Ştefan cel Mare, iubite!

RĂZVAN
(*punând mâna pe braţul cel legat*)

Ştii tu oare că tătarii poartă săgeţi otrăvite?...
Astă rană...

VIDRA
(*zâmbind*)

Astă rană?... Ei bine?... Ce-i?... Să vedem?
Te temi de moarte, Răzvane?... De când asta?...

RĂZVAN

Da, mă tem!...
Nu mă temeam mai-nainte, până ce cu desfătare
Nu gustai, Vidro iubită, din fagurul de-a fi mare!

VIDRA

Aşa-i, Răzvane, că-i dulce?...

RĂZVAN

O, nepoata lui Moţoc!
Sufletul meu fără tine n-ar fi cunoscut deloc
Astă simţire ciudată, ce-l îndeamnă să dorească
Jos la picioarele sale toată lumea să privească!...

VIDRA

Şi numai tu ca un munte ce primeşte cel dintâi
Mândrul soare, pe când noaptea stă culcată peste văi!...

RĂZVAN

O da! Voiesc a fi mare, precum Sbierea cu grămadă
Voieşte movile de-aur numai la dânsul în ladă!

(*Sbierea scoate capul prin uşa din fund.*)

Însă rana! Braţu-mi arde... O săgeată cu venin!

SBIEREA
(*înaintând*)

Vindeţi? Dacă daţi mai ieftin, eu plătesc acum peşin.

CÂNTUL V

MĂRIREA

„Așa s-a plătit și lui Răzvan răul ce-l făcuse și el lui Aron Vodă..."

MIRON COSTIN, cap. II

FEȚELE

RĂZVAN, hatman moldovenesc
VIDRA
BAȘOTĂ
SBIEREA
TĂNASE
RĂZAȘUL
VULPOIU
} căpitani
ȘOLTUZUL

UN COPIL, MAI MULȚI CĂPITANI ȘI TÂRGOVEȚI

Palatul lui Răzvan în Iași.

(Răzașul șade gânditor, fluierând o doină, cu capul plecat pe mână. Afară se aud din depărtare împușcături de tun.)

VULPOIU
(intrând)

Bună ziua, căpitane!

RĂZAȘUL

Ziua rea, nu ziua bună:
Unde vezi tu bunătate, când tot fulgeră și tună?
Măi Vulpoiule, nu-i bine...

VULPOIU

Te prea poftesc mai întâi
Să te-nveți a nu-mi mai zice nici „Vulpoiule", nici „măi"!
Sunt căpitan ca și tine, și nu-s căpitan degeabă:
Te rog dar să-mi zici de-acuma: „căpitane..."

RĂZAȘUL

Mare treabă!
Nu cumva să-ți zic „jupâne" sau „boierule"? Ce spui!
Mai așteaptă! Deocamdată, puneți, dragă, pofta-n cui!...
Leahul ne trimite-ntruna ghiulele peste ghiulele,
Noi stăm închiși în cetate ca dobitocul în piele,
Merinda se-mpuținează, iarbă de pușcă mă tem
Că peste două-trei zile de leac n-o să mai avem,
Și tu te gândești acuma, moară stricată! dihane!
A da lege și poruncă ca eu să-ți zic: „căpitane"?...

VULPOIU

Te sperie leahul?... Asta-i?... Apoi pe pace să fii.
Noi ne-am înfrățit cu dânșii.

RĂZAȘUL

Dar tu de unde o știi?...

VULPOIU

Drace! Vulpoiu ce nu știe? Ascultă, să-ți spui pe față,
Măria sa Aron Vodă trimis-au azi-dimineață,
Chiar pe Bașotă vătavul drept la hatmanul leșesc...

RĂZAŞUL

Şi crezi tu?...

VULPOIU

Cu bună samă! Nicidecum nu mă-ndoiesc!...
Leşii sunt gata la pace...Vrei dovezi? Ei bine, iată!...
Dintâi cetatea Sucevei nu s-a luat niciodată
Şi, prin urmare, nici astăzi nu se ia aşa uşor;
Apoi Başotă vătavul e un faimos vorbitor,
Şi deci, îndrugând la fleacuri, pe leşi o să-i ameţească,
Că-i ştiut ce fel de poamă-i înţelepciunea leşească;
În sfârşit, duşmanul vede că nu-i glumă cu Răzvan,
Cunoscându-l din aproape că-i suflet de hoţoman!...
Aşadar, la dracu lupta, ducă-se naibei vrăjmaşul,
Târgu-i rupt, pacea-i făcută, n-ar strica nici adălmaşul;
Cârşmăreasa nu-i departe: o măsură doi şalăi
Cotnar din via domnească...

RĂZAŞUL

Măi Vulpoiule...

VULPOIU

Iar „măi"?
Nu poţi să zici: „căpitane"?... Zău c-o s-ajungă la ceartă!...

RĂZAŞUL

Bre, n-am văzut pân-acuma o făptură mai deşartă,
Trăsni-te-ar căpităniа, căpitane mare fleac!
Sunt sute de semne rele, iar bune nu-s nici de leac.
Hatmanul nostru, de pildă, când intră, când vrea să iasă...
Mereu se tot poticneşte, intrând şi ieşind din casă...

VULPOIU

Dec! Astea sunt semne bune!

RĂZAŞUL

Semne bune?

VULPOIU

Negreşit!
Este rău când omul cade, iar nu când s-a poticnit....

RĂZAŞUL

Vezi că ş-altceva mai este...

VULPOIU

Orişicâte mi s-ar spune,
Tâlmăcind cum se cuvine, toate semnele sunt bune!

TĂNASE
(*intrând*)

O veste, copii!... O veste!

VULPOIU

Căpitani, iar nu copii!
Te rog, căpitan Tănase, ca şi dumneata s-o ştii...
Am ajuns şi eu o dată să fiu un obraz în lume,
Şi tocmai acuma nimeni nu vrea să-mi zică pe nume!

RĂZAŞUL

Ce veste?

TĂNASE

O veste mare. Vătav Başotă-n sfârşit
Împăcă treaba cu leşii, şi domnul a iscălit...
Avem pace chiar la vreme: ne lipseau hrana şi pravul
Nu era chip a mai merge...

VULPOIU

Isteț mai e vătavul!

RĂZAȘUL

Cu leșii? Asta-i nemică!... mai este Turc și Tătar...

VULPOIU

Haida-de! Ei sunt departe... Grijă le porți în zadar...

TĂNASE

Ba nu-i vorbă că-s departe, dar leșii se-ndatorează
A ne tocmi și cu dânșii...

RĂZAȘUL

Cine-i nebun ca să-i crează!

(*Afară se aud strigâte: „Să trăiască Aron Vodă"*)

VULPOIU

Aron Vodă să trăiască... Auziți, ce chiu? ce zvon?
Mult mai iubește norodul pe Măria sa Aron!

TĂNASE

Adică, orice s-ar zice, e un vodă cumsecade;
Pe sărăcimea o cruță, pe cei cu căftan îi rade,
Iar nu lasă pe ciocoiul, fără fund și fără dop,
Să despoaie toată țara, cum făcea Petrea cel Șchiop!...
Însă nu-i lucru temeinic a norodului strigare.
Sunt bătrân. Văzui cam multe... Strigau alții și mai tare:
„Să trăiască Lăpușneanul", și-i vicleniră urât;
„Despot Vodă să trăiască", ș-apoi mi l-au omorât;
„Să trăiască Ștefan Tomșa", și-l goniră ca pe-un câne;

„Ioan Vodă să trăiască", și-l dete-n gheare păgâne...
Într-o clipă Lăpușneanul, Tomșa, Despot și Ion
Fură sus și jos dodată... Vai și de vodă Aron!
Una crede ș-alta spune, iar face din zăpăcire
Necrezute și nespuse: așa-i românul din fire.

RĂZAȘUL

Bine-ar fi s-avem odihnă! După ce de la Divan
Mi-am câștigat judecata, mulțumită lui Răzvan,
Cum aș mai zbura, bădiță, să-mi mai văz de răzășie!...

VULPOIU

Nu-ți este greu, căpitane, ca să spui o nerozie?
Eu unul, din ziulica de când m-am căpitănit,
Uitat-am nu răzășia, ci chiar codrul înverzit!...
Ș-aice-s ca și-n pădure, având puterea de-a face,
Fără frică de pedeapsă, tot ce vreau și tot ce-mi place.
Neghiobii, ce nu m-ascultă, stau la pândă de-i ochesc,
Apoi mi-i iau la bătaie, mi-i închid și mi-i globesc...
Suntem oameni, căpitane, pentru cari totul e lesne,
Căci lumea cea mai măruntă nu ne-ajunge nici la glezne.
Venit-au apa la moară! Vom măcina cât putem:
Să ne folosim de timpuri când alții de noi se tem!...
Ce să te mai plângi atâta pentru-un pai de răzășie,
Când acuma țara-ntreagă e pentru noi o moșie!...

RĂZVAN

(*intră foarte tulburat*)

Bine că sunteți aice!... Unde-i Vidra?... Ascultați!...
Mergeți!... Pe toți căpitanii pe dată să mi-i chemați!...
Eu v-am fost ca ș-un părinte!... Adunați-i mai în pripă!...
Timpul zboară!... Mai degrabă!... Într-o clipă! într-o clipă!...

(*Iese prin ușa din stânga.*)

VULPOIU

Ha, ha! Înţeles-aţi oare vrun singur cuvânt măcar?
Mă tem că hatmanul nostru e cu trei roate la car...

RĂZAŞUL

Ce-ţi spuneam eu dineoară? Tot la vorba ceea vine:
Poticneala-i mare lucru... Măi Vulpoiule, nu-i bine!...

VULPOIU
(*furios*)

Măi? Iar măi?...

TĂNASE

Noi pierdem vremea, tot la fleacuri înşirând!...
Haidem! Pe toţi căpitanii să-i adunăm mai curând,
Hatmanul ştie ce face. El învaţă, el răspunde.
Este datoria noastră ca să-l ajutăm oriunde...
Eu ştiu că-n ţara Moldovei unul e Răzvan, mă jur!
Păcat că-i ţigan... La dracu!... Ăsta-i singuru-i cusur!

(*Ies toţi prin uşa din fund, pe când pe cea din stânga intră Răzvan şi Vidra.*)

RĂZVAN

Da! S-au împăcat cu leşii...

VIDRA

Şi cu păgânii?...

RĂZVAN

Fireşte!

VIDRA

Trebuia tu să-i dai sfaturi...

RĂZVAN

De la mine nu primeşte...
Atâta-i mai rău! Iubito, cată drept în ochii mei!
Drept!... Aşa!... Spune-mi acuma, nu citeşti nimic în ei?

VIDRA
(*cu nedumerire*)

Sunt tulburi...

RĂZVAN

Tulburi?... Atâta?... Foarte bine! Vrea să zică
Nici Aron Vodă în ochii-mi n-a putut ceti nemică!...
Ochii mi-au fost cu credinţă...
(*Strângând pumnii şi cu un glas înecat.*)
Vidro! Vidro!... Eu voiesc
Negreşit una din două: sau moarte, ori să domnesc!

VIDRA

Asta-i şi dorinţa Vidrei... Însă trebui amânată...
Nu-i timp...

RĂZVAN

Astăzi, astăzi, astăzi; sau astăzi, ori niciodată!
Aron se-mpacă cu leşii, şi cu ajutorul lor
Se-ntăreşte la domnie, pe când eu sughiţ şi mor!
Aron se-mpacă cu leşii, şi sabia-mi nu mai poate
Prin duşmani să mă slăvească, iar slava duce la toate!
Aron se-mpacă cu leşii... Fără nume, fără tron,
Ce fac eu? Răspunde-mi, Vidro!... Aşadară, jos Aron!...

VIDRA

Nu te grăbi, mă-ngrijește o presimțire ciudată,
Și presimțirea femeii nu se-nșeală niciodată.

RĂZVAN

Vorbe seci!

VIDRA

O nu, Răzvane! Chiar astăzi eu am visat
O vedenie grozavă, un lucru înfricoșat...
Maica ta-n haine cernite din mormânt pășea spre mine,
Ochii-i se-necau în lăcrimi, pieptu-i gemea de suspine,
Și durerea-i plămădită cu mânia la un loc,
Îmi striga din gura-i moartă: Piei, nepoata lui Moțoc!...

RĂZVAN

Vise! O nimica toată! Luptătorul, care-n viață
Întâlnește la tot pasul însăși moartea față-n față,
Încât i se par acuma dopotrivă morți și vii,
Nu-l tulbură o nălucă ce sperie pe copii!...
Ș-apoi unde-i acea Vidră, care-mi tot spunea odată
De-a nu fi ca mici păraie, ci ca Dunărea cea lată?
Unde-i acea Vidră, care zi și noapte mă-nvăța
Că pân' și iubirea țării e pofta de-a se-nălța?
Unde-i acea mare Vidră, ale cărei cuvinte,
Ca o sămânță măruntă, îmi cădeau adânc în minte,
Și din tainicele brazde ale sufletului meu,
Prinzând rădăcini cu-ncetul, dezvălindu-se mereu
Ieșir-acuma deodată, pline de suc și de viață,
Râzând de viscoli, ca bradul încins cu sute de brață?
Unde-i Vidra?... Denainte-mi stă un chip tremurător,
Ce de spaimă crede-n umbre și plânge de spaima lor...
Așa? Tu, ce-ai fost în stare, cu-mbrânciri necontenite
Pân' la margea măririi să m-aduci pe nesimțite,
Tocmai astăzi, când ajungem la doritul nostru mal,

Te-ngrozește fața mării ce ridică val pe val?...
Află dară că degeaba unda muge, vântul geme;
Răzvan, împins pân-aice, de furtuni nu se mai teme,
Și călcând cu desperare peste undă, peste vânt,
Va ști să meargă-nainte: sau la tron, ori la mormânt!...

(*Intră Răzașul, Vulpoiu, Tânase și mai mulți căpitani.*)

VIDRA

Mă duc să mă-nchin, Răzvane... Numai în zile de goană
Omul uită necredința și-nțelege o icoană!...
(*Iese.*)

CĂPITANII

Să trăiești!

RĂZVAN

Nu-i timp de vorbe!... Pe când viteazul Mihai
Scaldă Țara Muntenească, de la Giurgiu pân' la plai,
În sângele de năpârcă al urdiilor păgâne;
Pe când Jigmond Ungureanul, la hotarele române,
Păscut cu noi împreună de șarpele veninos,
Își pune pieptul în luptă pentru crucea lui Hristos;
Pe când Neamțul, Francul, Papa, țările creștine toate
S-au unit ca să doboare spurcate păgânătate,
Numai leșii cei zburdalnici sunt cu Turcul înțeleși,
Iar Domnul Aron al vostru s-a tocmit argat la leși!
Sunteți români, și românii n-au suferit niciodată
Pe fruntea domnilor țării măcar o singură pată!
Un vodă-i un fel de doftor, și norodul, frații mei,
Nu-i dator să fie jertfa doftorilor celor răi!...
Mulți domni avuse Moldova; cei buni au domnit o viață,
Ceilalți au purtat cununa o singură dimineață;
Căci făcându-se lumină și soarele fiind sus,
Poporul de jos pe-aceia pe cari poporul i-a pus!...
Un vodă, ca orișicine, își ia plata după faptă...
M-ați înțeles? Vremea trece...

CĂPITANII

Jos Aron!...

RĂZVAN
(*arătând uşa*)

Ţara v-aşteaptă!

(*Căpitanii ies, afară de Vulpoiu şi de Tănase.*)

VULPOIU

Să-l ucidem?

RĂZVAN

Nu, lăsaţi-l!... Domnii când nu mai domnesc
S-asemănă cu strigoii: ei umblă, dar nu trăiesc...

VULPOIU

Bine!...

RĂZVAN

După ce-l veţi prinde, să daţi semne din pistoale!

VULPOIU

Înţeleg!... Ş-apoi să facem ca norodul să se scoale
Ş-adunându-se cu gloată, mic şi mare pe maidan,
Să zbiere dobitoceşte: trăiască vodă Răzvan!...

RĂZVAN

Pe Başotă...

VULPOIU

Ştiu! Cu dânsul voi avea chiar eu a face:
De mult îl pândesc de-aproape, că nici de frică nu-mi place!...
(*Iese.*)

TĂNASE

O să plec şi eu îndată, numai o vorbă să-ţi spui...
Faci rău!...

RĂZVAN

De ce?

TĂNASE

Apoi bine, nu se cade orişicui
A şedea pe scaunul ţării...

RĂZVAN

Ce-nsemnează?...

TĂNASE

Proasta minte
Ar vrea să-ndulcească vorba şi nu găseşte cuvinte...
Dă-mi voie să-ţi spui pe faţă...

RĂZVAN

Spune verde, moş Tănas!

TĂNASE

Despot fu grec, Ioan Vodă fu armean şi Iancu sas...
Dar orişicum pân-acilea, din mila dumnezeiască,
Noi n-am avut nici un vodă... ştii! Ţara o să cârtească.
Ce să-i faci!... Mai bine hatman. Să nu fi fost tată-tău...!

RĂZVAN
(*încruntat*)

Cum?...

TĂNASE

Apoi dè! Bătrâneţe!... Să ne ierte Dumnezeu!...
(*Iese.*)

RĂZVAN

(*Se aşează cu capul plecat pe mâini, apoi se scoală, face în tăcere câţiva paşi prin odaie, se opreşte pe loc.*)

Nu-i greu încă patru zile de-a ne mai lupta-n cetate
Pân'ce tabăra lui Jigmond va lovi pe leşi la spate...
Docamdată, pân-atunce, nu ne temem de păgâni:
Ramazanul lor mai ţine tocmai două săptămâni...
M-am gândit bine la toate... Câte griji şi câte trude
Numai ca s-apuci domnia!...
(*Cu tulburare.*)
Dar pistolul nu s-aude!...
(*Ascultând.*)
Nu!... Tot nu!...
(*Îşi freacă fruntea, se aşează iarăşi pe divan şi pleacă capul pe mâini.*)

VIDRA
(*intrând încet*)

Acum, iubite, nu-i timp a mai cugeta!
Steaua lui Răzvan e mare: încrede-te-n steaua ta!...
Fii bărbat în orice soartă: şi-n cădere, şi-n izbândă,
Privind cu sângele rece la răsplată sau osândă!

RĂZVAN
(*sculându-se*)

Tu n-ai auzit pistolul?

VIDRA

De nu vei avea noroc,
Blăstemul o să izbească pe nepoata lui Moţoc,

Care din cupa măririi s-a străduit să te-mbete.
Şi nici ea nu-i vinovată! Nu!... Sunt neamuri cu pecete,
În cari Dumnezeu sădeşte vrun bine sau vrun păcat,
Şi-apoi toţi d-acelaşi sânge îl moştenesc nencetat!
Neamul lui Moţoc nu poate s-aibă altă cugetare,
Decât numai-numai-numai văpaia s-ajungă mare!...

RĂZVAN

Tu n-ai auzit pistolul?... Pistol!... Nu l-ai auzit?
Spune!
(*Cu furie.*)
Ureche! Ureche!...
(*Afară se aude o împuşcătură.*)
A! De-acuma s-a sfârşit!
Sunt domn! Trăiască domnia!...
(*Cu amărăciune.*)
Cât de lesne, cât de iute
Se răstoarnă domnii ţării, cel mult în zece minute!
(*Către Vidra.*)
Dar tu nu mai spui nemica? Mai dinioară mi-ai zis
Nu ştiu ce... ba mi se parte... de!... îmi povesteai un vis...
Mai spune-mi-l înc-o dată...

VIDRA
(*îngenunchind*)

Îţi mulţumesc, Doamne Sfinte,
C-ai auzit cu-ndurare o rugăciune fierbinte!...
(*Se scoală.*)
Crezut-ai, oare, Răzvane, că se poate speria
De nişte deşerte vise chiar o inimă c-a mea?
Gândit-a oare, iubite, c-o nălucă muierească
Ar putea glasul măririi în pieptu-mi să-l năbuşească?...
Vântuleţul, ce-adiază pintre viţe din lăstar,
Rămâne fără putere în faţa unui stejar,
Pe care numai furtuna îl zguduie şi-l sfărâmă...

RĂZVAN

Furtună?

VIDRA

Cea mai cumplită!

RĂZVAN

Eşti doamnă, Vidro...

VIDRA

Sunt mamă!...
Aici copilul se mişcă... Simţindu-l în sânul meu,
Uit toate şi văd acuma, văd că-s femeie şi eu!...

(*Afară se aud strigăte: „ Să trăiască Răzvan Vodă".*)

RĂZVAN

Acultă, iubito Vidră! Ascultă, scumpo soţie!...
Sângele nostru din leagăn va moşteni o domnie!...

(*Intră Şoltuzul şi mai mulţi târgoveţi.*)

ŞOLTUZUL

(*închinând lui Răzvan pe o tablă de argint struguri şi spice de grâu*)

După datina străbună, rămasă de la mai mari,
Eu, şoltuzul ot-Suceava cu cei doisprezeci pârgari,
Aleşi ca să fim în fruntea târgoveţilor d-aice,
Dorim Măriilor voastre ani mulţi şi viaţă ferice,
Încât să-ncingeţi Moldova, asemenea unui brâu,
Numai cu livezi de struguri, numai cu câmpii de grâu;
Căci norodul, dând domnia, se mulţumeşte cu poame,
Ca să nu piară de sete şi să nu moară de foame...

RĂZVAN

Primesc din mâinile voastre prinosul de bun ogur,
Ş-a fi părintele ţării făgăduiesc şi mă jur:
Nu voi uita niciodată, c-a românului tărie
Este plugul şi cântarul mai presus de boierie...

ŞOLTUZUL

Tot după vechi obiceie, păstrate din veac în veac,
Ales-am din sânul nostru băiatul cel mai sărac,
Pentru ca Măriei tale din gura-i copilărească
Să dea, fără să se teamă, o povaţă bătrânească...
Copile, sărută poala îmbrăcămintei domneşti,
Şi cum vei putea mai bine oraţia s-o citeşti!

BĂIATUL

(*după ce sărută mâna ce-i întinde Răzvan*)

Măria ta!
Nu te supăra,
Ci fii bun a ne-asculta!
Îţi vom spune cam multe
Şi mărunte,
Dar tot lucruri plăcute,
Să fie drag orişicui să ne-asculte!
O sută de ani să domneşti,
Pe duşmani să-i biruieşti,
Pe vrăjmaşi să-i pedepseşti
Pe turci
Să-i pui în furci,
Pe tătari
Să-i pui în pari,
Pe leşi şi pe cazaci
Să-i dai la draci,
Alta să nu le faci;
Pe unguri şi pe nemţi
Tot acolo să-i trimeţi:
Ş-aşa mai departe,
Ca toţi să-şi aibă parte,

Ş-aşa înainte
Ca toţi să-nveţe minte,
Ş-aşa rânduri-rânduri
Ca toţi să se puie pe gânduri!...
Dar cu moldovenii tăi,
Măcar de-o fi şi răi,
Măria ta să fii bun cu ei;
Şi de-i vedea unii şi desculţi,
Măria ta tot să-i asculţi;
Căci norodul e cam năzdrăvan:
Face multe pozne într-un an;
Şi ţara-i cam nebună:
Face multe pozne şi-ntr-o lună;
Ba la-ndemână
Şi-ntr-o săptămână;
Iar de nu te-i păzi,
Chiar într-o zi
Multe-i auzi!

RĂZVAN

(dându-i o pungă)

Destul! Să trăieşti, băiete!...

(Intră Răzaşul, Tănase şi mai mulţi căpitani.)

RĂZAŞUL

Măria ta! Sănătate!
Isprăvit-am toată treaba fără multă greutate;
P-Aron Vodă la răcoare în spătărie l-am pus;
Boierii, Mitropolitul, pe toţi la palat i-am dus;
Mai în sfârşit, lucru-i gata!

RĂZVAN

Unde-i Başotă?

RĂZAŞUL

El are
Pe Vulpoiu cu toată ceata de vânători în spinare.

RĂZVAN

Bine, dragii mei tovarăşi!... Stăpânirea-mi în curând
La toţi şi la fiecare va da răsplată pe rând...

SBIEREA

(intrând iute, speriat, pierzând răsuflul, cu o lădiţă în mână)

Jupâne!... Mărite doamne!... Scapă-mă! Norodul prădă!
Sinete, zapise, ţara, lumea-i în această ladă!...

RĂZVAN

Linişteşte-te, jupâne, Averea-ţi chiar pe maidan
O poţi lăsa fără grijă în zilele lui Răzvan...

SBIEREA

(răsuflând mai uşor şi făcând semnul crucii)

În ladă tot e mai sigur!... Părăluţa cere pază:
Mai bine s-o ţii sub cheie, ca nimine să n-o vază...

VIDRA

Doamne, soţule, stăpâne! Nu mă mai pot opri!...
Într-un glas cu ţara-ntreagă, viu a-ţi ura ş-a-ţi dori
O domnie fericită... Ba înc-aş mai vrea ca mâine
Tu să legi într-o cunună toate ţările române,
Încât de la Marea Neagră pân' la falnicul Carpat
Să nu domneşti ca un vodă, ci ca Răzvan Împărat!

CĂPITANII

Da, da, da! Împărăţie!...

TĂNASE
(*trist*)

Ar fi bine docamdată
Să rămânem cu Moldova!

SBIEREA

Ce om fără judecată!
Dar Moldova-i sărăcită! Nu-i chip altfel s-o cârpești
Decât unind laolaltă mai multe țări românești...
Două și două fac patru: cea mai dreaptă socoteală...

RĂZAȘUL

Vulpoiu avuse dreptate... Nu mai cred în poticneală!...
Toate semnele sunt bune!... Măria ta, la palat
Ne-așteaptă mitropolitul cu toți boierii din sfat...

RĂZVAN

Să mergem! Voiesc acuma din gura Domniei mele
Țara s-audă nădejdea d-a scăpa din zile grele.

SBIEREA
(*cu umilință*)

Stăpâne preamilostive, unde-i merge, merg și eu:
Lada mea e-n siguranță numai lângă domnul meu...

(*Toți se pregătesc a ieși.*)

VULPOIU
(*intrând cu spaimă*)

Pierduți!...

TOȚI

Ce veste?

VULPOIU

Vătavul...

TOȚI

Ce-i?

VULPOIU

Bașotă

TOȚI

Zi!

VULPOIU

Trădare!
Scăpă din mâinile mele, deschise poarta cea mare,
Leșii au umplut cetatea!...

(*Sbierea cade mort, fulgerat de apoplexie.*)

RĂZAȘUL
(*clăditând din cap*)

Poticneala!...

TĂNASE

Eu știam
Că nu se cădea s-apuce scaunul țării orice neam.

VIDRA
(*luând pe Răzvan de mână*)

Iubite! Nu sta pe gânduri... Când soarta te prigonește,
Fii mândru chiar în cădere!...

CĂPITANII

Măria ta! Poruncește!...

VIDRA

Și ce s-așteptați voi oare de la viteazul Răzvan,
Decât paloșul în mână, și-nainte la dușman?

RĂZVAN
(*scoțând sabia*)

Să trăiască neagra moarte! Ne cunoaștem foarte bine!...
Cine vrea s-o strângă-n brațe, iată calea! După mine!...
Moartea-i mireasă,
Mormântu-i casă,
Viermii sunt nași,
Hai la vrăjmași!...

(*Iese urmat de căpitani.*)

VIDRA

Moarte!... Moarte!... Dar se poate? Moară oamenii cei mici,
Precum călcâiul turtește moșoroiul de furnici;
Omul, însă, care lumea pe palmă-i ar vrea s-o poarte,
Zodia-i, scrisă pe frunte, respinge pizmașa moarte!...
(*Se gândește.*)
Dumnezeule puternic! De ce mai faci uriași,
Dacă-n rând cu toți piticii pradă morții vrei să-i lași?...
Cum? Cereasca ta dreptate se pogoară pân' la fiară;
Vulturul trăiește veacuri, iar musca de-abia o vară,
Și numai omul cel mare, stăpâne, Tu-l osândești
Ca să moară dopotrivă cu mușțele omenești!...
(*Se cutremură.*)
O, nu, nu! Răzvan nu moare!... Orice pai în astă lume
Trebui s-aibă vro ursită, o țintă, vrun scop anume,
La care-i dator să meargă, de vântul sorții împins,
Și cade numai atunci când este semnul atins!...

Calea lui Răzvan e lungă și de-abia se deasfășoară:
Pân' la capăt e dreptate... Răzvan nu poate să moară!
Nici chiar Dumnezeu el însuși nu schimbă ceea ce-i scris!...
(*Iute.*)
În genunchi, Vidro!...
(*Îngenunchează și ridică ochii în sus.*)
Iertare!...
(*Cu spaimă, punând mâna la ochi.*)
Visul meu!... Grozavul vis!...
(*Sculându-se cu tărie.*)
Și de ce eu stau aice, când Răzvan înfruntă focul?...
Dați-mi armă! Lângă dânsul, în primejdie mi-e locul...
(*Se repede la armătura de pe pârete și se oprește.*)
Dar copilul meu, o Doamne!
(*Se cutremură.*)
Ce-aud?

(*Din spațiu răsună o voce ca un ecou: „Dar copilul meu?" Vidra cu groază își întoarce fața spre ușă, ca și când ar vedea pe cineva acolo.*)

Muma lui Răzvan!... Mă-ntreabă... Și ce-i pot răspunde eu?
(*Făcând semnul crucii.*)

Piei, nălucă, piei! Sunt mamă!
(*Face un pas îndărăt.*)
Nu te-apropia!

(*Răsună iarăși ecou: „Sunt mamă!..." Vidra, zdrobită de emoție, se aruncă pe divan.*)

Ea vrea dinte pentru dinte! Muma mumei cere samă!...
(*Face o sforțare și se scoală cu energie.*)
Oare nu mai sunt eu Vidra?
(*Abătută.*)
E cumplit al mumei dor!...

(*Pe prag apare Răzvan, greu rănit, ținut de Vulpoiu și de Răzaș. Vidra se repede înainte-i.*)

A! Scăpat! Ce fericire! Tu!

RĂZVAN
(*cu un glas slab, pe când Vulpoiu și Răzașul îl pun pe divan*)

Am biruit și mor!...
(*Arătând la cadavrul lui Sbierea.*)
Nu-mi ziceai tu oare, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea?
Eu cu cinstea și mărirea, el cu prada și averea!
(*Vidra îngenunchează și-și ascunde fața în mâini.*)
Dar ce-i mai trebui acuma mii de galbeni în grămezi?
Ce-mi folosește domnia! Pe-amândoi aci ne vezi
Praf, pulbere și cenușă!... Nebuni, ce din lăcomie,
El pentr-o biată lescae, eu pentr-un ceas de mândrie,
Necruțând nemica-n lume, neștiind nemica sfânt,
Uitam că viața-i o punte dintre leagăn și mormânt!...
(*Cu durere.*)
Mi se-ntunecă vederea, dar văd ceva de departe...
O jumătate din mine de cealaltă se desparte...
Ah, veniți, veniți cu toții!...Unde-i bătrânul Tănas?

RĂZAȘUL

Apărându-te pe tine, mort în luptă a rămas!

(*Vulpoiu plânge.*)

RĂZVAN
(*în agonie*)

Țigan!... Țigan!... Apă!... Apă!...

(*Cade mort peste Sbierea.*)

RĂZAȘUL

Decât o așa domnie,
Mii de tunete, mai bine-i un petec de răzășie!
Zmeul zmeilor să-ncapă într-o șchioapă de mormânt!...

VULPOIU
(*cu spaimă*)

Nu vezi că-i moartă și Vidra? N-a zis un singur cuvânt,
Nici o vorbă, nici un țipet, privind pe Răzvan că moare!...

VIDRA
(*sculându-se liniștită*)

Voi puteți vorbi ș-a plânge!...

VULPOIU

Doamnă!

VIDRA

Pe voi nu vă doare!...

RĂZAȘUL
(*cu furie*)

Dar tu l-ai ucis, ciocoaică! Tu la moarte l-aduseși!
O să mi-o plătești acuma, tune-fulgere!...
(*Scoate cuțitul și voiește s-o lovească.*)

VIDRA
(*cu sânge rece arătând la ușă*)

Să ieși!

(*Răzașul lasă mâna în jos și pleacă capul.*)